

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DEPARTAMENT NAUKI, OŚWIATY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Nr ewid.: 66/2004/P/03/080KNO
KNO-41004/2003

Informacja

o wynikach kontroli realizacji ustawy o języku polskim

W a r s z a w a k w i e c i e ń 2 0 0 4 r .

Misja: *Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej*

Wizja: *Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa*

Informacja

o wynikach kontroli realizacji ustawy o języku polskim

Dyrektor Departamentu Nauki, Oświaty
i Dziedzictwa Narodowego NIK

Grzegorz Buczyński

Akceptuję:

Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli

Zbigniew Wesołowski

Zatwierdzam:

Prezes
Najwyższej Izby Kontroli

Mirosław Sekuła

Dnia: 2004.04.24

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
00-950 Warszawa
tel./fax: 0-prefiks-22-825 44 81
www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	1
2. Podsumowanie wyników kontroli	3
2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności	3
2.2. Synteza wyników kontroli	4
2.3. Uwagi końcowe i wnioski	9
3. Ważniejsze wyniki kontroli	10
3.1. Charakterystyka stanu prawnego oraz uwarunkowań ekonomicznych i organizacyjnych	10
3.2. Istotne ustalenia kontroli	22
3.2.1. Ochrona języka polskiego i jego używanie w działalności publicznej	22
3.2.1.1. Ministerstwa	22
3.2.1.2. Urzędy wojewódzkie	28
3.2.1.3. Nadawcy publiczni	30
3.2.2. Kontrola realizacji ustawy o języku polskim	34
3.2.2.1. Inspekcja Handlowa	34
3.2.2.2. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów	40
3.2.2.3. Rada Języka Polskiego	41
4. Informacje dodatkowe o przeprowadzonej kontroli	44
5. Załączniki	
1. Wykaz jednostek objętych kontrolą.	
2. Wykaz ważniejszych normatywnych aktów prawnych.	
3. Wykaz biegłych - językoznawców, którzy na zlecenie NIK zbadali wybrane pisma urzędowe, akty normatywne i umowy z kontrahentami zagranicznymi pod względem poprawności językowej.	
4. Zestawienie ocen pism urzędowych dokonanych przez biegłych – językoznawców oraz liczby rodzajów błędów i usterek językowych.	
5. Zestawienie ocen aktów normatywnych dokonanych przez biegłych – językoznawców oraz liczby rodzajów błędów i usterek językowych.	
6. Zestawienie ocen umów z kontrahentami zagranicznymi dokonanych przez biegłych – językoznawców oraz liczby rodzajów błędów i usterek językowych.	
7. Opinia przewodniczącego Rady Języka Polskiego w sprawie najczęściej występujących błędów językowych w zbadanych pismach urzędowych, aktach normatywnych i umowach z kontrahentami zagranicznymi.	
8. Wykaz organów i jednostek, którym przekazano informację o wynikach kontroli.	
9. Lista osób, zajmujących w okresie objętym kontrolą kierownicze stanowiska, odpowiedzialnych za skontrolowaną działalność.	
10. Słowniczek ważniejszych pojęć.	

1. Wprowadzenie

Kontrola zatytułowana „Realizacja ustawy o języku polskim” (nr kontroli P/03/080) została podjęta z inicjatywy Najwyższej Izby Kontroli¹ i przeprowadzona w okresie od 18 sierpnia 2003 r. do 18 grudnia 2003 r. Kontrolą objęto lata 2001-2003 (I półrocze)².

Celem kontroli była ocena realizacji zadań określonych w ustawie o języku polskim³, a zwłaszcza ocena:

- 1) działań podejmowanych przez organy administracji rządowej oraz organy publicznej radiofonii i telewizji (nadawców publicznych) na rzecz ochrony języka polskiego, a także wypełniania przez te organy obowiązku używania języka polskiego w działalności publicznej,
- 2) skuteczności działań kontrolnych uprawnionych organów państwowych (Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Inspekcji Handlowej) i instytucji opiniotwórczo-doradczej (Rady Języka Polskiego) dotyczących przestrzegania obowiązku używania języka polskiego i posługiwania się nim w obrocie prawnym.

Mottem kontroli w odniesieniu do badań poprawności języka polskiego były słowa Juliusza Słowackiego

*Chodzi mi o to, aby język giętki
Powiedział wszystko, co pomyśli głowa.*

Kontrolą objęto 77 jednostek. Najwyższa Izba Kontroli na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o NIK⁴, skontrolowała 29 jednostek, tj.: Ministerstwo Kultury, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Główny Inspektorat Inspekcji Handlowej, Telewizję Polską S.A., Polskie Radio S.A., Komisję Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, 10 urzędów wojewódzkich, 10 wojewódzkich inspektoratów Inspekcji Handlowej oraz Radę Języka Polskiego⁵.

¹ Sugestię przeprowadzenia kontroli na powyższy temat zgłosiła Komisja Kultury i Środków Przekazu Sejmu RP – Opinia nr 5 Komisji do Spraw Kontroli Państwowej, uchwalona na posiedzeniu w dniu 27 sierpnia 2002 r. dla Prezydium Sejmu RP w sprawie propozycji tematów kontroli zgłoszonych przez komisje sejmowe do planu pracy Najwyższej Izby Kontroli w 2003 r., przesłana przy piśmie Marszałka Sejmu RP do Prezesa Najwyższej Izby Kontroli z dnia 11 września 2002 r. (znak: KCS-1812-2-P/02).

² Najwyższa Izba Kontroli opracowała w 1996 r. *Informację o stosowaniu języka polskiego jako języka państwowego w urzędowaniu podmiotów kontrolowanych przez NIK* (nr 56/96-DliAS). W *Informacji* wykorzystano ustalenia 19 kontroli NIK przeprowadzonych w latach 1992-1996, w których stwierdzono nieprawidłowości związane z dokumentowaniem czynności urzędowych w języku polskim. Szerzej na ten temat w niniejszej *Informacji* na str. 20-22.

³ Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. Nr 90, poz. 999, ze zm.), zwana dalej „ustawą o języku polskim”. Ustawa weszła w życie w dniu 9 maja 2000 r.

⁴ Ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2001 r. Nr 85, poz. 937, ze zm.), zwana dalej „ustawą o NIK”.

⁵ Kontrola Rady Języka Polskiego miała charakter doraźny (rozpoznawczy), przeprowadzona została w I kwartale 2003 r. i dotyczyła realizacji obowiązków Rady, wynikających z ustawy o języku polskim.

Inspekcja Handlowa, działająca na zlecenie Najwyższej Izby Kontroli na podstawie art. 12 pkt 3 ustawy o NIK⁶, skontrolowała 48 wielkopowierzchniowych placówek handlowych w zakresie realizacji przez producentów i sprzedawców przepisów ustawy o języku polskim (kontrola doraźne). Wykaz skontrolowanych jednostek stanowi załącznik do informacji.

W ministerstwach i urzędach wojewódzkich kontrola obejmowała przestrzeganie obowiązku ochrony języka polskiego, w tym zasad dokonywania czynności urzędowych w języku polskim, a także zasad poprawnego używania języka polskiego.

U nadawców publicznych kontrola obejmowała przestrzeganie obowiązku ochrony języka polskiego, w tym dbałość o doskonalenie umiejętności posługiwania się językiem polskim i upowszechnianie wiedzy o języku polskim.

W jednostkach zobowiązanych do kontroli wykonywania ustawy o języku polskim zbadano sprawowanie kontroli nad przestrzeganiem obowiązku posługiwania się językiem polskim w obrocie prawnym oraz działania podejmowane na rzecz ochrony języka polskiego.

W informacji wykorzystano opinie zaproponowanych przez Prezydium Rady Języka Polskiego biegłych z zakresu językoznawstwa, powołanych na podstawie art. 49 ustawy o NIK. Biegli ocenili poprawność językową wybranych pism urzędowych, umów z kontrahentami zagranicznymi i projektów aktów normatywnych.

Kontrola przeprowadzona została pod względem legalności, gospodarności, celowości i rzetelności (art. 5 ust. 1 ustawy o NIK).

W kontroli koordynowanej przez Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego wziął udział Departament Administracji Publicznej oraz Delegatury NIK w: Białymstoku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Olsztynie, Rzeszowie, Warszawie i Wrocławiu.

Zgodnie z ustawą o języku polskim, ochrona języka polskiego polega w szczególności na dbaniu o poprawne używanie języka i doskonaleniu sprawności językowej jego użytkowników oraz na stwarzaniu warunków do właściwego rozwoju języka jako narzędzia międzyludzkiej komunikacji, a także na:

- 1) szerzeniu wiedzy o nim i jego roli w kulturze oraz przeciwdziałaniu jego wulgaryzacji,
- 2) upowszechnianiu szacunku dla regionalizmów i gwar, a także przeciwdziałaniu ich zanikowi,
- 3) promocji języka polskiego w świecie oraz wspieraniu nauczania języka polskiego w kraju i za granicą.

Do ochrony języka polskiego są obowiązane wszystkie organy władzy publicznej oraz instytucje i organizacje uczestniczące w życiu publicznym.

⁶ Przedmiotem zlecenia była kontrola realizacji obowiązku używania w obrocie prawnym języka polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem stosowania nazw, opisów i instrukcji obsługi towarów w języku polskim.

2. Podsumowanie wyników kontroli

2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania podejmowane przez skontrolowane organy administracji rządowej, nadawców publicznych oraz organy kontrolne, związane z realizacją zadań określonych w ustawie o języku polskim. W działalności organów administracji rządowej stwierdzono jednakże nieprawidłowości polegające na braku dbałości o poprawne używanie języka polskiego w przygotowywanych dokumentach.

Ministerstwa oraz nadawcy publiczni organizowali imprezy poświęcone szerzeniu wiedzy o języku polskim i jego roli w kulturze, upowszechnianiu szacunku dla regionalizmów i gwar oraz promocji języka polskiego za granicą (konkursy, olimpiady, kursy, obozy szkoleniowe, audycje, itp.), a organy kontrolne przeprowadziły liczne kontrole przestrzegania ustawy o języku polskim w obrocie handlowym. Jednostki te przestrzegały obowiązku dokonywania czynności urzędowych w języku polskim, w tym zawierania z kontrahentami zagranicznymi umów w wersji polskojęzycznej, których wykonanie miało nastąpić na terytorium RP.

NIK negatywnie ocenia przestrzeganie ustawy o języku polskim przez większość skontrolowanych wielkopowierzchniowych obiektów handlowych, w których stwierdzono istotne, nasilające się nieprawidłowości w używaniu języka polskiego w obrocie handlowym. Barierą we wprowadzaniu do obrotu handlowego towarów i usług bez informacji o tych towarach i usługach w polskiej wersji językowej nie stały się ani przepisy karne przewidziane w ustawie o języku polskim, ani inne sankcje stosowane przez organy kontrolne⁷.

Wyniki kontroli wskazują, że w obrocie handlowym język polski nie ma pozycji równorzędnej z językami obcymi. Określony przez ustawodawcę cel ustawy - ochrona statusu języka polskiego jako języka państwowego oraz narodowego dobra kultury - nie został w pełni osiągnięty.

Istotną przyczyną wystąpienia stwierdzonych nieprawidłowości jest, zdaniem NIK, brak w ustawie o języku polskim precyzyjnego określenia, na czym powinna polegać jego ochrona. W ustawie nie określono również form i konkretnych działań, jakie należy podjąć w celu realizacji zadań, nałożonych ustawą na poszczególne organy władzy publicznej oraz instytucje i organizacje uczestniczące w życiu publicznym. Na te problemy zwróciła również uwagę Rada Języka Polskiego w opracowanym w 2003 r. *Sprawozdaniu o stanie języka polskiego*⁸.

⁷ Zgodnie z art. 15 ust. 1 ustawy o języku polskim, karze grzywny podlega ten, kto w obrocie prawnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stosuje wyłącznie obcojęzyczne nazewnictwo towarów i usług, ofert, reklam, instrukcji obsługi, informacji o właściwościach towarów i usług, warunków gwarancji, faktur, rachunków i pokwitowań, z pominięciem polskiej wersji językowej.

⁸ Rada Języka Polskiego przekazała *Sprawozdanie o stanie języka polskiego* Sejmowi RP i Senatowi RP w lutym 2003 r.

2.2. Synteza wyników kontroli

1. Działania podejmowane w skontrolowanych ministerstwach na rzecz ochrony języka polskiego NIK ocenia pozytywnie. Jednocześnie NIK stwierdza, że skontrolowane ministerstwa nie dysponowały w tym zakresie skonkretyzowanymi i spójnymi programami działania.

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu oraz Ministerstwo Kultury organizowały w badanym okresie imprezy, których celem było szerzenie wiedzy o języku polskim, m.in.: olimpiady znajomości polszczyzny, konkursy recytatorskie, kursy wakacyjne i kolonie w Polsce dla młodzieży polonijnej. Większość tych działań nie wynikała bezpośrednio z realizacji ustawy o języku polskim, lecz stanowiła realizację zdań podejmowanych od wielu lat.

Ponadto Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu podejmowało działania na rzecz promocji języka polskiego za granicą oraz wspierało merytorycznie i finansowo działalność Polonii i Polaków za granicą. Działania te polegały na nauczaniu języka polskiego i innych przedmiotów w języku polskim poza granicami Polski w 12 szkołach i punktach konsultacyjnych, w których uczyło się w roku szkolnym 2000/2001 – 5611 uczniów, a w roku szkolnym 2002/2003 – 6839 uczniów oraz wspieraniu tworzenia katedr języka polskiego na uczelniach w państwach zamieszkania Polonii; w badanym okresie powstało 18 nowych ośrodków nauczania języka polskiego w zagranicznych uczelniach, a liczba lektorów języka polskiego skierowanych do pracy za granicą wzrosła z 72 do 82 (str. 22-28).

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji występowało do Rady Języka Polskiego o wydanie opinii w sprawie poprawnej pisowni nazwisk żeńskich oraz o treści projektu rozporządzenia ministra w sprawie przypadków, kiedy nazwom i tekstom w języku polskim mogą towarzyszyć wersje obcojęzyczne. Zgłoszone przez Radę Języka Polskiego uwagi zostały uwzględnione (str. 27-28).

2. Za niewystarczające NIK uznaje działania ministerstw na rzecz dbałości o poprawne używanie języka polskiego w obrocie prawnym, w tym doskonalenie kadry urzędników w posługiwaniu się językiem polskim.

Badania poprawności językowej wybranych pism urzędowych (odpowiedzi na wystąpienia posłów na Sejm RP i senatorów RP oraz na skargi skierowane do ministerstw), projektów aktów normatywnych i umów z kontrahentami zagranicznymi wykazały liczne błędy i usterki językowe – ortograficzne i interpunkcyjne, fleksyjne i składniowe, leksykalne i frazeologiczne, stylistyczne, funkcjonalne i redakcyjne.

Spośród zbadanych przez biegłych-językoznawców 11 pism urzędowych, zaledwie jeden dokument był poprawny językowo, 8 zawierało błędy i usterki językowe (72,7%), a w dwóch przypadkach język dyskwalifikował dokument istotnie utrudniając zrozumienie treści.

Spośród zbadanych przez biegłych 8 projektów aktów normatywnych jeden był poprawny językowo (12,5%), a pozostałe zawierały błędy i usterki językowe. Badania 6 umów z kontrahentami zagranicznymi wykazały, że żadna z umów nie była poprawna językowo, 3 umowy zawierały błędy i usterki językowe, a w pozostałych 3 język dyskwalifikował te dokumenty (str. 22-28 oraz załączniki 4, 5 i 6).

3. W skontrolowanych urządach wojewódzkich nie podejmowano działań na rzecz ochrony języka polskiego.

W większości urzędów NIK stwierdziła nieprawidłowości polegające na licznych błędach i usterekach językowych w przygotowanych dokumentach. Zdaniem NIK tylko w 3 spośród 10 skontrolowanych urzędów wojewódzkich stwierdzone usterki językowe uznać można za mało istotne.

Spośród zbadanych przez biegłych-językoznawców 68 pism urzędowych, 13 było poprawnych językowo (19,1%), a pozostałe zawierały błędy i usterki językowe. Spośród zbadanych 29 projektów aktów normatywnych 3 były poprawne językowo (10,3%), 24 zawierały błędy i usterki językowe (82,8%), a w dwóch przypadkach język dyskwalifikował dokumenty.

Liczne błędy i usterki językowe utrudniały zrozumienie dokumentów. Mimo to w większości skontrolowanych urzędów nie przywiązywano wagi do doskonalenia sprawności językowej pracowników (str. 28-29 oraz załączniki nr 4, 5 i 6).

W trakcie badań kontrolnych nie stwierdzono przypadków zawierania umów w języku innym niż język polski, ani składania oświadczeń w językach obcych.

4. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia dbałość publicznych nadawców o doskonalenie umiejętności posługiwania się językiem polskim oraz szerzenie wiedzy o języku polskim.

Nadawcy publiczni doskonalili sprawność językową pracowników. W Telewizji Polskiej S.A. działa Komisja ds. Karty Ekranowej oraz komisje ds. ocen nadawanych audycji. W TVP S.A. funkcjonuje Ośrodek Szkolenia – Akademia Telewizyjna, który zajmuje się podnoszeniem kwalifikacji zawodowych pracowników oraz udziela porad dotyczących poprawnego używania języka polskiego. Ponadto w 2001 r. sporządzono 8 analiz językowych audycji przez ekspertów zewnętrznych.

W Polskim Radiu S.A. obowiązuje procedura przyznawania Kart Mikrofonowych. Kierownictwa poszczególnych programów oceniają na bieżąco używanie poprawnego języka polskiego na antenie, a pracownicy Redakcji Językowej sporządzają recenzje nagranych audycji. Doskonaleniu sprawności językowej służy Centrum Szkolenia Polskiego Radia S.A. Corocznie Polskie Radio S.A. organizowało plebiscyt, w którym słuchacze wybierali osobę posługującą się dobrą polszczyzną oraz obejmowało patronatem akcję „Dyktando” i konkurs krasomówczy kończony transmisją z finału w Golubiu-Dobrzyniu.

Telewizja Polska S. A. i Polskie Radio S. A. emitowały programy i audycje o charakterze popularnym, edukacyjnym i artystycznym upowszechniające wiedzę o języku polskim i jego roli w kulturze. Programy służące ochronie języka polskiego stanowiły ważny element oferty programowej nadawców publicznych.

W programach Telewizji Polskiej S.A. (Program TVP 1, Program TVP 2 i Program Satelitarny TV Polonia) oraz w Polskim Radiu S.A. stwierdzono wzrost liczby audycji służących upowszechnianiu wiedzy o języku polskim oraz czasu ich emisji. Według oceny Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, w programie telewizji publicznej brakuje audycji o języku polskim adresowanej do dzieci i młodzieży oraz programów edukacyjnych adresowanych do środowisk polonijnych i do Polaków zamieszkałych za granicą. Z wielu wartościowych audycji zrezygnowano lub ukazują się w zubożonej formie (str. 30-34).

5. Działania Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów polegały na kierowaniu wezwań do zaniechania działań noszących znamiona czynu nieuczciwej konkurencji (w aspekcie nieprzestrzegania ustawy o języku polskim), które zostały stwierdzone w trakcie kontroli przeprowadzonych przez Inspekcję Handlową.

Wezwania dotyczyły głównie zaprzestania wprowadzania do obrotu handlowego towarów z obcojęzycznym oznaczeniem, bez podania polskojęzycznej wersji. W okresie objętym kontrolą Urząd wystosował 36 wezwań, których wynikiem było złożenie przez przedsiębiorców deklaracji o niezwłocznym usunięciu nieprawidłowości i zaniechaniu prowadzenia niedozwolonych praktyk. Urząd nie weryfikował składanych oświadczeń, przenosząc ten obowiązek na Inspekcję Handlową⁹.

Urząd prowadził w badanym okresie akcję informacyjną i edukacyjną, mającą na celu upowszechnianie przepisów ustawy o języku polskim oraz wyjaśnienie wątpliwości dotyczących jej stosowania. Akcja ta polegała na opracowaniu notatki prasowej pt. „Stanowisko Prezesa UOKiK w sprawie ukazywania się ofert pracy w językach obcych” oraz udzieleniu 8 pisemnych odpowiedzi na zapytania dotyczące stosowania przepisów ustawy o języku polskim.

W okresie objętym kontrolą Urząd zlecił czterem organizacjom pozarządowym 9 zadań polegających m.in. na świadczeniu konsumentom bezpłatnych porad i pomocy prawnej w zakresie uprawnień konsumentów oraz na poradach prawnych dla rzeczników konsumentów i konsumentów indywidualnych. Na ten cel przeznaczono 6215 tys. zł (str. 40-41).

⁹ Zgodnie z ustawą z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2003 r. Nr 86, poz. 804, ze zm.) do zakresu działania Prezesa Urzędu należy m.in. wykonywanie innych zadań określonych w ustawie lub w ustawach odrębnych, do których zalicza się także ustawę o języku polskim. Kontrola używania języka polskiego w obrocie prawnym może być sprawowana zarówno w formie zlecenia kontroli Inspekcji Handlowej, jak również poprzez samodzielne kontrole prowadzone przez pracowników UOKiK.

6. Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie działalność Głównego Inspektora Inspekcji Handlowej oraz 10 skontrolowanych wojewódzkich inspektoratów Inspekcji Handlowej w zakresie kontroli przestrzegania ustawy o języku polskim w obrocie handlowym.

Główny Inspektorat Inspekcji Handlowej inspirował, koordynował i kontrolował zadania wykonywane bezpośrednio przez wojewódzkie inspektoraty Inspekcji Handlowej. Od początku 2001 r. do połowy 2003 r. Inspekcja Handlowa przeprowadziła 70714 kontroli, w tym 39082 (55,3% kontroli ogółem) kontroli obejmujących przestrzeganie ustawy o języku polskim.

Kontrole ujawniły 2260 przypadków naruszeń ustawy o języku polskim, polegających m.in. na braku nazwy i opisu towaru w języku polskim oraz braku tłumaczenia na język polski instrukcji obsługi lub sposobu konserwacji.

W wyniku kontroli sformułowano 2325 wystąpień pokontrolnych, wystosowano 1805 decyzji i żądań usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości. W 1552 przypadkach skierowano wnioski o ukaranie za czyn określony w art. 15 ustawy o języku polskim. W wyniku tych wniosków ukarano 1296 osób, w tym 1254 karą grzywny. W 5 przypadkach orzeczono nawiązkę w łącznej kwocie 800 zł z przeznaczeniem na Fundusz Promocji Twórczości.

W badanym okresie wojewódzcy inspektorzy Inspekcji Handlowej wydali na wnioski organów celnych 169 opinii w sprawach dotyczących wprowadzenia na polski obszar celny towarów bez wymaganych oznaczeń w języku polskim. Przekazano do wiadomości administratora krajowego systemu informowania 11 opinii o produktach niebezpiecznych. Opinie dotyczyły m.in.: zabawek pluszowych i zabawek z tworzyw sztucznych, monitorów komputerowych, wyłączników zegarowych oraz hulajnóg i skuterów z silnikami elektrycznymi.

W okresie objętym kontrolą do Głównego Inspektora Inspekcji Handlowej oraz wojewódzkich inspektorów Inspekcji Handlowej wpłynęło 37346 skarg, w tym 158 dotyczących nieprzestrzegania ustawy o języku polskim. Problemy poruszone w skargach dotyczyły głównie braku oznaczenia w języku polskim towarów oferowanych do sprzedaży oraz instrukcji korzystania z narzędzi i sprzętu elektronicznego.

Na podstawie doraźnie zbieranych danych Inspekcja Handlowa opracowała pięć zbiorczych informacji o efektach kontroli przestrzegania obowiązków związanych z ochroną języka polskiego w obrocie handlowym (str. 34-36).

7. Badania kontrolne w 40 spośród 48 skontrolowanych wielkopowierzchniowych obiektów handlowych (83,3%) wykazały istotne nieprawidłowości związane z nieprzestrzeganiem ustawy o języku polskim.

Kontrole wojewódzkich inspektorów Inspekcji Handlowej działających na zlecenie NIK w wielkopowierzchniowych obiektach handlowych ujawniły brak tłumaczeń na język polski informacji o produktach.

Kontrolą produktów żywnościowych z importu objęto łącznie we wszystkich grupach asortymentowych 21778 partii towarów o wartości 5902 tys. zł. Prawidłowość oznakowania sprawdzono dla 2475 partii o wartości 552,1 tys. zł. Zakwestionowano 495 partii (20% objętych badaniami kontrolnymi) o wartości 118,3 tys. zł, w tym: 50% partii wyrobów garmażeryjnych, 50% partii wyrobów tytoniowych, 50% partii miodu pszczelego, 49% partii makaronu, 30% partii mrożonych wyrobów kulinarnych, 29% partii mleka i przetworów, 25% partii drobiu i przetworów oraz 24% partii wyrobów cukierniczych.

Stwierdzone nieprawidłowości polegały przede wszystkim na braku tłumaczenia na język polski niektórych informacji zawartych w tekście oryginalnym, w tym: nazwy rodzaju środka spożywczego, sposobu przygotowania lub stosowania, warunków przechowywania, napisów poprzedzających datę minimalnej trwałości lub terminu przydatności do spożycia, wszystkich składników występujących w środku spożywczym, właściwości towaru, napisów ostrzegawczych. Stwierdzono także błędy literowe i ortograficzne oraz stawianie polskojęzycznej wersji tekstu na pozycji podrzędnej w stosunku do tekstu obcojęzycznego przez stosowanie mniejszej czcionki.

Spośród objętych kontrolą 2099 partii produktów żywnościowych krajowych o wartości 356,9 tys. zł zakwestionowano 21 partii (1,0%) o wartości 4,9 tys. zł. Uchybienia polegały na: błędach literowych, użyciu m.in. określeń „light”, „menthol” lub „superslims” na papierosach, podawaniu w języku obcym tabeli kaloryczności, kraju pochodzenia, informacji o walorach kawy.

W wyniku kontroli 2881 partii produktów nieżywnościowych z importu (o wartości 2483,7 tys. zł), zakwestionowano 427 partii o wartości 319,5 tys. zł, tj. 14,8%, a w wyniku kontroli 2355 partii towarów produkcji krajowej o wartości 1057,6 tys. zł, zakwestionowano 56 partii (2,4%) o wartości 14,3 tys. zł. Uchybienia polegały m.in. na użyciu obcojęzycznej nazwy produktów i ich właściwości, braku tłumaczenia słowa „ingredients” (str. 37-40).

8. Najwyższa Izba Kontroli uznaje działania Rady Języka Polskiego jako istotne w kształtowaniu poprawności używania języka polskiego.

Rada Języka Polskiego podejmowała uchwały w sprawie zasad ortografii, wydawała opinie i ekspertyzy dotyczące rozstrzygnięcia wątpliwości w zakresie użycia języka polskiego oraz wypracowała z własnej inicjatywy stanowisko w sprawie dostosowania programów studiów polonistycznych do zakresu nauczania języka polskiego w reformowanej szkole, a także stanowisko w sprawie potrzeby modyfikacji podstaw programowych wiedzy o języku polskim.

W 2003 r. Rada Języka Polskiego przekazała do Sejmu RP i Senatu RP *Sprawozdanie o stanie ochrony języka polskiego*, w którym oceniła działalność legislacyjną oraz działania wybranych organów administracji rządowej na rzecz poprawnego używania języka polskiego (str. 41-44).

2.3. Uwagi końcowe i wnioski

Wyniki kontroli we wszystkich badanych podmiotach wskazują na potrzebę podjęcia zintensyfikowanych i kompleksowych działań na rzecz stworzenia warunków sprzyjających ochronie języka polskiego, w tym doskonalenia sprawności językowej i dbania o poprawne używanie języka polskiego. W tym celu, zdaniem NIK, konieczne jest:

- 1) rozważenie przez Ministra Kultury wystąpienia do Rady Ministrów z projektem nowelizacji ustawy o języku polskim, polegającej na określeniu zakresu i form aktywnej ochrony i promocji języka polskiego,
- 2) w celu zwiększenia skuteczności kontroli przestrzegania ustawy o języku polskim w obrocie prawnym, rozważenie przez Prezesa Rady Ministrów nowelizacji rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 24 listopada 2003 r. w sprawie nadania uprawnień inspektorom Inspekcji Handlowej do nakładania grzywien (Dz. U. Nr 208, poz. 2023), poprzez nadanie uprawnień mandatowych inspektorom Inspekcji Handlowej w zakresie wykroczeń z art. 15 ustawy o języku polskim.
- 3) zintensyfikowanie przez Ministra Kultury oraz Ministra Edukacji Narodowej i Sportu działań zmierzających do ochrony języka polskiego, polegającej na szerzeniu wiedzy o języku polskim i jego roli w kulturze oraz upowszechnianiu szacunku dla regionalizmów i gwar, a także przeciwdziałaniu ich zanikowi, m.in. poprzez inicjowanie oraz wspieranie przedsięwzięć społeczności lokalnych oraz jednostek niezaliczonych do sektora finansów publicznych,
- 4) podjęcie przez organy administracji publicznej działań zmierzających do zwiększenia dbałości o poprawne używanie języka polskiego i doskonalenie umiejętności pracowników w tym zakresie, m.in. poprzez uwzględnienie w szkoleniach zagadnień z zakresu poprawnego redagowania pism urzędowych, aktów prawnych i innych dokumentów¹⁰.

W dniu 2 kwietnia 2004 r. Sejm RP uchwalił ustawę o zmianie ustawy o języku polskim¹¹ - argumentując to koniecznością dostosowania ustawy do wymagań prawa UE. Zmiana ustawy dotyczy przede wszystkim art. 7 i 8 i polega na ograniczeniu zakresu obrotu prawnego w języku polskim do obrotu z udziałem konsumentów oraz zawierania umów o świadczenie pracy, jeżeli konsument lub osoba świadcząca pracę zamieszkuje na terytorium RP w chwili zawarcia umowy oraz umowa ma być wykonana na terytorium RP.

¹⁰ Staraniem Najwyższej Izby Kontroli opracowana została przez Przewodniczącego Rady Języka Polskiego *Opinia w sprawie najczęściej występujących błędów i usterek językowych w zbadanych pismach urzędowych, aktach normatywnych i umowach z kontrahentami zagranicznymi, sporządzonych w skontrolowanych jednostkach* (załącznik nr 7 do Informacji). W *Opinii*, obok typowych błędów i usterek językowych, wskazano wyrazy, zwroty i wyrażenia poprawne pod względem językowym. Zdaniem NIK, informacje zawarte w *Opinii* mogą być wykorzystane w doskonaleniu sprawności językowej urzędników.

¹¹ Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o języku polskim (Dz. U. Nr 92, poz. 878); ustawa weszła w życie z dniem 1 maja 2004 r.

Wprowadzono również ogólne wskazanie, że odpowiednich przepisów ustawy nie stosuje się, jeżeli odrębne przepisy dotyczące obrotu z udziałem konsumentów stanowią inaczej.

Zdaniem Rządu RP (wnioskodawcy zmian), przepis art. 8 ustawy o języku polskim, ustanawiający ogólne wymagania dotyczące formy prawnej zawieranych umów (tj. formy pisemnej i obowiązku sporządzenia jej w języku polskim pod rygorem nieważności), powodował utrudnienia w obrocie prawnym między zagranicznymi osobami mającymi siedzibę w Polsce w prowadzeniu przez nich działalności, a także mógł spowodować spadek konkurencyjności firm polskich.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli omawiana nowelizacja ustawy o języku polskim może znacząco osłabić pozycję języka polskiego w obrocie prawnym. Używanie języka polskiego ograniczone zostało bowiem do sfery wykonywania czynności urzędowych, jako języka umów zawieranych z udziałem konsumentów oraz języka umów o świadczenie pracy. Argument o negatywnym wpływie na konkurencyjność polskich podmiotów gospodarczych, jaki może wynikać z konieczności zawierania umów w języku polskim, nie jest trafny, gdyż zgodnie z art. 8 ust. 2 ustawy o języku polskim umowa sporządzona w języku polskim może mieć wersję lub wersje obcojęzyczne.

W ustawie o języku polskim obowiązującej w okresie objętym kontrolą strony umowy mogły nawet postanowić, iż podstawą wykładni takiej umowy jest jej wersja obcojęzyczna. Ponadto zważyć należy, iż art. 8 ust. 1 ustawy o języku polskim¹² nie dotyczył całej sfery umów zawieranych w obrocie prawnym, lecz wprowadził jedynie obowiązek zawierania umów w języku polskim ograniczony do umów, których wykonanie ma nastąpić na terytorium RP. Z przedstawionych powyżej powodów trudno jest, zdaniem NIK, uznać że dotychczasowe przepisy ustawy naruszały zasadę swobody przepływu towarów i swobody świadczenia usług, co legło u podstaw przygotowania nowelizacji ustawy o języku polskim.

3. Ważniejsze wyniki kontroli

3.1. Charakterystyka stanu prawnego oraz uwarunkowań ekonomicznych i organizacyjnych

Charakterystyka stanu prawnego

Zgodnie z art. 27 Konstytucji językiem urzędowym w Rzeczypospolitej Polskiej jest język polski¹³. Podstawowym aktem prawnym regulującym ochronę języka polskiego i zasady używania go w działalności publicznej oraz w obrocie prawnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest ustawa z dnia

¹² Tj. ustawy o języku polskim w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 kwietnia 2004 r.

¹³ Dz. U. Nr 78, poz. 483.

7 października 1999 r. o języku polskim. Zgodnie z art. 3 ust. 1 tej ustawy, ochrona języka polskiego polega w szczególności na:

- 1) dbaniu o poprawne używanie języka i doskonaleniu sprawności językowej jego użytkowników oraz na stwarzaniu warunków do właściwego rozwoju języka jako narzędzia międzyludzkiej komunikacji,
- 2) przeciwdziałaniu jego wulgaryzacji,
- 3) szerzeniu wiedzy o nim i jego roli w kulturze,
- 4) upowszechnianiu szacunku dla regionalizmów i gwar, a także przeciwdziałaniu ich zanikowi,
- 5) promocji języka polskiego w świecie,
- 6) wspieraniu nauczania języka polskiego w kraju i za granicą.

Do ochrony języka polskiego są obowiązane wszystkie organy władzy publicznej oraz instytucje i organizacje uczestniczące w życiu publicznym (art. 3 ust. 2 ustawy). W ustawie o języku polskim brak jest ścisłego określenia form ochrony języka polskiego. Przywołane wyżej przepisy zawierają jedynie ogólną dyrektywę, nakładającą na organy władzy publicznej oraz instytucje i organizacje uczestniczące w życiu publicznym obowiązek jego ochrony. Stanowią one zatem ogólną deklarację intencji ustawodawcy oraz wezwanie do ochrony języka polskiego, pozbawione jednak jakiegokolwiek skonkretyzowanej sankcji na wypadek niezastosowania się do tego wezwania¹⁴.

Na podstawie art. 3 ust. 2 ustawy o języku polskim minister właściwy do spraw oświaty i wychowania został zobowiązany na podstawie art. 3 ust. 3 ustawy do określenia, w drodze rozporządzenia, zasad prowadzenia egzaminów państwowych z języka polskiego dla cudzoziemców ubiegających się o urzędowe poświadczenie jego znajomości. Rozporządzenie to nie zostało wydane z powodu braku szczegółowych wytycznych, dotyczących treści aktu wykonawczego. Znowelizowana 11 kwietnia 2003 r. ustawa o języku polskim¹⁵ określiła w rozdziale 2a zadania Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie poświadczania cudzoziemcom znajomości języka polskiego, polegające na powołaniu Państwowej Komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego, zorganizowaniu obsługi administracyjnej i finansowej Komisji oraz wydaniu rozporządzeń określających zadania Komisji i warunki oraz tryb przeprowadzania egzaminów¹⁶.

¹⁴ P. Mostowik, W. Żukowski, Ustawa o języku polskim. Komentarz, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2001, s. 45.

¹⁵ Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o zmianie ustawy o języku polskim (Dz. U. Nr 73, poz. 661), obowiązująca od dnia 15 maja 2003 r.

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 października 2003 r. w sprawie Państwowej Komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego i państwowych komisji egzaminacyjnych (Dz. U. Nr 191, poz. 1870) oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 października 2003 r. w sprawie egzaminów z języka polskiego jako obcego (Dz. U. Nr 191, poz. 1871), obowiązujące od dnia 20 listopada 2003 r.

Zgodnie z art. 4 ustawy, język polski jest językiem urzędowym: konstytucyjnych organów państwa, organów jednostek samorządu terytorialnego i podległych im instytucji w zakresie, w jakim wykonują zadania publiczne, terenowych organów administracji publicznej, instytucji powołanych do realizacji określonych zadań publicznych, organów, instytucji i urzędów podległych organom wymienionym w pkt 1 i pkt 3, powołanych w celu realizacji zadań tych organów, a także organów państwowych osób prawnych w zakresie, w jakim wykonują zadania publiczne, organów samorządu innego niż samorząd terytorialny oraz organów organizacji społecznych, zawodowych, spółdzielczych i innych podmiotów wykonujących zadania publiczne.

Według art. 5 ustawy, podmioty wykonujące zadania publiczne na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dokonują wszelkich czynności urzędowych w języku polskim; przepis ten stosuje się także do oświadczeń składanych organom, o których mowa w art. 4 ustawy. Umowy międzynarodowe zawierane przez Rzeczpospolitą Polską powinny mieć polską wersję językową, stanowiącą podstawę wykładni (art. 6 ustawy).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy, języka polskiego używa się w obrocie prawnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej pomiędzy podmiotami polskimi oraz gdy jedną ze stron jest podmiot polski. Dotyczy to w szczególności nazewnictwa towarów i usług, ofert, reklamy, instrukcji obsługi, informacji o właściwościach towarów i usług, warunków gwarancji, faktur, rachunków i pokwitowań. Podmiotem polskim w rozumieniu ustawy jest:

- 1) osoba fizyczna mająca miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 2) osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej - prowadząca działalność na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 7 ust. 2 ustawy).

Posługiwanie się w obrocie prawnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wyłącznie obcojęzycznymi określeniami, z wyjątkiem nazw własnych, jest zakazane (art. 7 ust. 3 ustawy). Obcojęzyczne opisy towarów i usług oraz obcojęzyczne oferty i reklamy wprowadzane do obrotu prawnego muszą mieć polską wersję językową (art. 7 ust. 4 ustawy). Kontrolę wykonywania obowiązków, o których mowa w ust. 1, 3 i 4, sprawuje Inspekcja Handlowa oraz Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 7 ust. 5 ustawy).

Według art. 8 ustawy o języku polskim, jeżeli stroną umowy, której wykonanie ma nastąpić na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jest podmiot polski, umowę sporządza się w języku polskim. Umowa sporządzona w języku polskim może mieć wersję lub wersje obcojęzyczne. Jeżeli strony nie postanowiły inaczej, podstawą wykładni takiej umowy jest jej wersja polskojęzyczna. Do umów zawartych z naruszeniem ust. 1 i 2 stosuje się odpowiednio art. 74 § 1 zdanie pierwsze oraz art. 74 § 2 Kodeksu cywilnego; umowa sporządzona w języku obcym nie stanowi uprawdopodobnienia faktu dokonania czynności prawnej, o którym mowa w art. 74 § 2 Kodeksu cywilnego, chyba że jest to umowa o świadczenie usług drogą elektroniczną, określonych w ustawie z dnia 18 lipca

2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną¹⁷, zawarta z usługodawcą niebędącym podmiotem polskim.¹⁸

Zgodnie z art. 9 ustawy o języku polskim - język polski jest językiem nauczania oraz językiem egzaminów i prac dyplomowych w szkołach publicznych i niepublicznych wszystkich typów, w państwowych i niepaństwowych szkołach wyższych oraz w placówkach oświatowych i innych instytucjach edukacyjnych.

Napisy i informacje w urzędach i instytucjach użyteczności publicznej, a także przeznaczone do odbioru publicznego oraz w środkach transportu publicznego sporządza się w języku polskim (art. 10 ust. 1 ustawy). Nazwom i tekstom polskim mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy w wypadkach i granicach określonych w rozporządzeniu ministra właściwego do spraw administracji publicznej¹⁹ (art. 10 ust. 2 ustawy). Przepisy art. 5-7 oraz art. 9 i 10 ustawy nie dotyczą:

- 1) nazw własnych,
- 2) obcojęzycznych dzienników, czasopism, książek oraz programów komputerowych, z wyjątkiem ich opisów i instrukcji,
- 3) działalności dydaktycznej i naukowej szkół wyższych, szkół i klas z obcym językiem wykładowym lub dwujęzycznych, nauczycielskich kolegiów języków obcych, a także nauczania innych przedmiotów, jeżeli jest to zgodne z przepisami szczególnymi; twórczości naukowej i artystycznej,
- 4) zwyczajowo stosowanej terminologii naukowej i technicznej,
- 5) znaków towarowych, nazw handlowych oraz oznaczeń pochodzenia towarów i usług.

Instytucją opiniodawczo-doradczą w sprawach używania języka polskiego jest Rada Języka Polskiego, działająca jako komitet problemowy w rozumieniu art. 34 ustawy z dnia 25 kwietnia 1997 r. o Polskiej Akademii Nauk²⁰ (art. 12 ust. 1 ustawy). Rada – nie rzadziej niż co dwa lata – przedstawia Sejmowi i Senatowi sprawozdanie o stanie ochrony języka polskiego (art. 12 ust. 2). Zgodnie z art. 13 oraz art. 14 ustawy Rada wyraża opinie w drodze uchwał podejmowanych na wniosek:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, Prezesa Polskiej Akademii Nauk lub z własnej inicjatywy o używaniu języka polskiego w działalności publicznej i obrocie prawnym oraz ustala zasady ortografii i interpunkcji języka polskiego,
- 2) towarzystw naukowych, stowarzyszeń twórców i szkół wyższych w sprawach używania języka polskiego,

¹⁷ Dz. U. Nr 144, poz. 1204.

¹⁸ Art. 8 ust. 3 ustawy o języku polskim został zmieniony przez art. 26 ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną z dniem 10 marca 2003 r.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 marca 2002 r. w sprawie wypadków, w których nazwom i tekstom w języku polskim mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy (Dz. U. Nr 37, poz. 349).

²⁰ Dz. U. Nr 75, poz. 469, ze zm.

- 3) organów, o których mowa w art. 4 ustawy, w wypadku wystąpienia w toku czynności urzędowych istotnych wątpliwości dotyczących użycia języka polskiego,
- 4) producenta, importera oraz dystrybutora towaru lub usług, dla których w języku polskim brak jest odpowiedniej nazwy – co do odpowiedniej formy językowej dla oznaczenia tego towaru lub usługi.

Według art. 15 ust. 1 ustawy, kto w obrocie prawnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stosuje wyłącznie obcojęzyczne nazewnictwo towarów i usług, ofert, reklam, instrukcji obsługi, informacji o właściwościach towarów i usług, warunków gwarancji, faktur, rachunków i pokwitowań, z pominięciem polskiej wersji językowej, podlega karze grzywny. W razie ukarania za wykroczenia, o których mowa w ust. 1, można orzec nawiązkę nie wyższą niż 100.000 złotych z przeznaczeniem na Fundusz Promocji Twórczości, ustanowiony na podstawie art. 111 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych²¹ (art. 15 ust. 2).

Według § 1 ust. 1 uchwały b. Komitetu Integracji Europejskiej z dnia 24 lipca 2000 r. w sprawie koordynacji i weryfikacji tłumaczeń aktów prawa Unii Europejskiej²² ministrowie i kierownicy urzędów centralnych byli obowiązani przekazywać do b. Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej tłumaczenia aktów prawa Unii Europejskiej, stosownie do zakresu właściwości. Były Urząd Komitetu Integracji Europejskiej dokonywał weryfikacji tłumaczeń w zakresie poprawności językowej, ujednolicenia terminologicznego i pod względem prawnym (§ 2 ust. 1 uchwały). Tryb postępowania z rządowymi projektami ustaw dostosowujących prawo polskie do prawa Unii Europejskiej określa inna uchwała b. Komitetu Integracji Europejskiej z dnia 24 lipca 2000 r.²³

Poprawnego używania języka polskiego przy opracowywaniu i rozpatrywaniu projektów aktów normatywnych dotyczą niektóre postanowienia rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”²⁴.

Zgodnie z art. 5 ust. 3b ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty²⁵, minister właściwy do spraw oświaty i wychowania zakłada i prowadzi szkoły dla dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą, w tym szkoły i punkty konsultacyjne przy placówkach dyplomatycznych i konsularnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz zespoły tych szkół, publiczne placówki doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym, a także może zakładać

²¹ T. j. Dz. U. z 2000 r. Nr 80, poz. 904, ze zm.

²² Dz. Urz. KIE Nr 2, poz. 11.

²³ Dz. Urz. KIE Nr 2, poz. 10.

²⁴ Dz. U. Nr 100, poz. 908; rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 sierpnia 2002 r.; w okresie od dnia 30 marca 2001 r. do dnia 1 sierpnia 2002 r. nie obowiązywał w polskim systemie prawnym akt określający zasady techniki prawodawczej. Uchwała Nr 147 Rady Ministrów z dnia 5 listopada 1991 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej utraciła moc prawną z dniem 30 marca 2001 r.

²⁵ T. t. Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329, ze zm.

i prowadzić szkoły o charakterze eksperymentalnym. Warunki i tryb przyjmowania osób niebędących obywatelami polskimi do publicznych przedszkoli, szkół, zakładów kształcenia nauczycieli i placówek określa rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 4 października 2001 r.²⁶

Wspieranie nauczania języka polskiego za granicą odbywa się w trybie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 marca 2002 r. w sprawie zasad organizowania kształcenia dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą, wspomagania nauczania historii, geografii i języka polskiego wśród Polonii oraz zakresu świadczeń przysługujących nauczycielom polskim skierowanym w tym celu do pracy za granicą²⁷.

Zasady podejmowanej w interesie publicznym ochrony interesów przedsiębiorców i konsumentów określa ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów²⁸. Według art. 24 ust. 1 ustawy, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów jest centralnym organem administracji rządowej właściwym w sprawach ochrony konkurencji i konsumentów. Według art. 30 ustawy Prezesowi Urzędu podlega Inspekcja Handlowa. Prezes Urzędu:

- 1) zatwierdza przedkładane mu przez Głównego Inspektora Inspekcji Handlowej kierunki działania Inspekcji Handlowej oraz jej plany kontroli o znaczeniu krajowym,
- 2) może zlecić Inspekcji Handlowej przeprowadzenie kontroli lub realizację innych zadań należących do zakresu jego działania,
- 3) dokonuje okresowych ocen działalności Inspekcji Handlowej na podstawie przedkładanych mu raportów tej Inspekcji i przekazuje wynikające z tych ocen wnioski Głównemu Inspektorowi Inspekcji Handlowej.

Szczegółowy tryb i sposób przeprowadzania kontroli przedsiębiorców i związków przedsiębiorców w toku postępowania przed Prezesem Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 września 2001 r.²⁹ Organem kontroli, powołanym do ochrony interesów i praw konsumentów oraz interesów gospodarczych państwa, jest Inspekcja Handlowa. Zadania i organizację Inspekcji reguluje ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej³⁰. Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy do zadań Inspekcji należy m.in.:

²⁶ Dz. U. Nr 131, poz. 1458.

²⁷ Dz. U. Nr 44, poz. 409; do dnia 11 maja 2002 r. obowiązywało rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie zasad organizowania kształcenia dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą, wspomagania nauczania historii, geografii i języka polskiego wśród Polonii oraz zakresu świadczeń przysługujących nauczycielom polskim skierowanym w tym celu do pracy za granicą (Dz. U. Nr 67, poz. 757, ze zm.).

²⁸ T.j. Dz. U. z 2003 r., Nr 86, poz. 804, ze zm.

²⁹ Dz. U. Nr 116, poz. 1240.

³⁰ Dz. U. z 2001 r. Nr 4, poz. 25, ze zm.

- 1) kontrola legalności i rzetelności działania przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w rozumieniu przepisów odrębnych w zakresie produkcji, handlu i usług,
- 2) kontrola produktów znajdujących się w obrocie handlowym lub przeznaczonych do wprowadzenia do takiego obrotu, w tym w zakresie oznakowania i zafalszowań, oraz kontrola usług.

Zadania Inspekcji wykonują: Główny Inspektor Inspekcji Handlowej oraz wojewoda przy pomocy wojewódzkiego inspektora inspekcji handlowej, jako kierownika wojewódzkiej inspekcji handlowej, wchodzącej w skład zespolonej administracji rządowej w województwie. Inspekcja podlega Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 6 ust. 1 ustawy).

Do zakresu działania Głównego Inspektora należy m.in.:

- 1) organizowanie i koordynowanie kontroli o znaczeniu krajowym,
- 2) sprawowanie kontroli realizacji przez wojewódzkich inspektorów zadań i kompetencji określonych w ustawie i przepisach odrębnych,
- 3) dokonywanie dla potrzeb organów administracji rządowej analiz i ocen funkcjonowania rynku oraz stanu ochrony interesów i praw konsumentów,
- 4) sygnalizowanie Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów potrzeby zmian przepisów prawa regulujących zasady prowadzenia działalności gospodarczej oraz ochrony interesów i praw konsumentów,
- 5) sporządzanie rocznych sprawozdań z działalności Inspekcji i przedkładanie ich Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 10 ustawy).

Do zakresu działania wojewódzkich inspektorów należy wykonywanie zadań i kompetencji określonych w art. 3 ustawy lub w przepisach odrębnych, a także sporządzanie i przedkładanie Głównemu Inspektorowi oraz wojewodom rocznych sprawozdań z działalności Inspekcji (art. 11 ust. 1 ustawy).

Zgodnie z art. 18 ust. 1 ustawy, w toku kontroli wojewódzki inspektor może zarządzić, w drodze decyzji, ograniczenie wprowadzania do obrotu, wstrzymanie wprowadzania do obrotu lub wycofanie z obrotu produktów albo wstrzymanie świadczenia usług bądź niezwłoczne usunięcie stwierdzonych nieprawidłowości, jeżeli jest to konieczne ze względu na bezpieczeństwo lub interes konsumentów albo interes gospodarczy państwa. Główny Inspektor lub wojewoda może zlecić wojewódzkiemu inspektorowi przeprowadzenie kontroli uproszczonej w celu zbadania występujących na rynku zagrożeń praw lub interesów konsumentów, albo zagrożeń dla interesu gospodarczego państwa (art. 23 ustawy).

Na podstawie art. 32 ustawy – jeżeli jest to niezbędne dla usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości, wojewódzki inspektor wydaje, w drodze decyzji, zarządzenie pokontrolne. Wojewódzki inspektor kieruje do kontrolowanego lub jednostki nadrzędnej wystąpienie pokontrolne, informujące o innych stwierdzonych uchybieniach, zawierające wnioski o ich usunięcie (art. 33 ustawy). Wojewódzki inspektor na podstawie wyników postępowania kontrolnego kieruje wystąpienie pokontrolne do producenta lub importera produktów badanych w toku kontroli, jeżeli jest to niezbędne do usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości (art. 34 ustawy). Szczegółowy tryb postępowania organów Inspekcji Handlowej,

wzór legitymacji służbowej pracowników Inspekcji oraz tryb wydawania i wymiany legitymacji określa rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2002 r.³¹

Inspektorzy Inspekcji Handlowej zostali uprawnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego³². Według § 2 rozporządzenia z dnia 28 lutego 2002 r. inspektorzy są uprawnieni do nakładania grzywien za wykroczenia określone m.in. w art. 65 ust. 1 i 2 ustawy - Prawo działalności gospodarczej. Przepisy te stanowią, że ten, kto nie zamieszcza na towarach lub na ich opakowaniach wprowadzanych do obrotu informacji w języku polskim, zawierających:

- 1) oznaczenie przedsiębiorcy – producenta towaru i jego adres,
- 2) nazwę towaru, inne oznaczenia i informacje wymagane na podstawie odrębnych przepisów, podlega karze grzywny.

Tej samej karze podlega ten, kto dopuszcza się czynów określonych w ust. 1, działając za osobę prawną lub jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej.

Zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 22 stycznia 2000 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów³³, jeżeli organ celny podczas kontroli celnej produktów, które mają być objęte procedurą dopuszczenia do obrotu, stwierdzi, że produkty mogą stanowić zagrożenie dla zdrowia, życia lub bezpieczeństwa, zatrzymuje produkty i występuje do właściwych organów o wydanie stosownej opinii.

Art. 9 ust. 1 tej ustawy zobowiązuje producenta do:

- 1) dostarczania konsumentom i sprzedawcom właściwej i pełnej informacji umożliwiającej im ocenę zagrożeń związanych z produktem w czasie normalnego lub możliwego do przewidzenia sposobu i okresu jego używania, jeżeli takie zagrożenia nie są, w braku odpowiedniego ostrzeżenia, natychmiast zauważalne,
- 2) dostarczania konsumentom i sprzedawcom informacji dotyczącej możliwości przeciwdziałania tym zagrożeniom,
- 3) podejmowania odpowiednich do właściwości produktu wprowadzanego do obrotu środków zapobiegających powstawaniu zagrożeń, o których mowa w pkt 1, a w szczególności: testowania próbek produktów, analizowania składanych skarg i reklamacji, oznaczania produktów lub ich serii w sposób umożliwiający ich właściwą identyfikację.

Informacje i oznaczenia, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2, należy formułować w języku polskim, w sposób jasny i zrozumiały (art. 9 ust. 2 ustawy).

³¹ Dz. U. Nr 39, poz. 356.

³² Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 kwietnia 2003 r. w sprawie nadania inspektorom Inspekcji Handlowej uprawnień do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego (Dz. U. Nr 63, poz. 587).

³³ Dz. U. Nr 15, poz. 179, ze zm. Ww. ustawa uchylona została z dniem 31 stycznia 2004 r. ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (Dz. U. Nr 229, poz. 2275); część przepisów tej ustawy wchodzi w życie z dniem 1 maja 2004 r.

Zapobieganie i zwalczanie nieuczciwej konkurencji w działalności gospodarczej, a w szczególności w produkcji przemysłowej i rolniej, budownictwie, handlu i usługach – w interesie publicznym, przedsiębiorców oraz klientów, a zwłaszcza konsumentów, reguluje ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji³⁴. Zgodnie z art. 3 ustawy, czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta. Czynami nieuczciwej konkurencji są m.in. wprowadzające w błąd oznaczenie towarów lub usług, nieuczciwa lub zakazana reklama.

Sąd, na wniosek uprawnionego, może orzec również o wyrobach, ich opakowaniach, materiałach reklamowych i innych przedmiotach bezpośrednio związanych z popełnieniem czynu nieuczciwej konkurencji. W szczególności sąd może orzec ich zniszczenie lub zaliczenie na poczet odszkodowania (art. 18 ustawy). Z roszczeniami wymienionymi w art. 18 ust. 1 pkt 1-3 i 6 może wystąpić Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, jeżeli czyn nieuczciwej konkurencji zagraża lub narusza interesy konsumentów (art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy).

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji³⁵, zadaniem radiofonii i telewizji jest m.in. udostępnianie dóbr kultury i sztuki, ułatwianie korzystania z oświaty i dorobku nauki, popieranie krajowej twórczości audiowizualnej. Zgodnie z art. 6 ust. 2 ustawy, do zadań Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji należy m.in. sprawowanie w granicach określonych ustawą kontroli działalności nadawców oraz organizowanie badań treści i odbioru programów radiowych i telewizyjnych. Według art. 15 ust. 1 ustawy, nadawcy programów telewizyjnych przeznaczają co najmniej 30% kwartalnego czasu nadawania programu (z wyłączeniem serwisów informacyjnych, reklam, telesprzedaży, transmisji sportowych, przekazów tekstowych, teleturniejów) na audycje wytworzone pierwotnie w języku polskim.

Nadawcy programów telewizyjnych i radiowych przeznaczają co najmniej 10% kwartalnego czasu nadawania programu na audycje (z wyłączeniem serwisów informacyjnych, reklam, telesprzedaży, transmisji sportowych, przekazów tekstowych, teleturniejów) wytworzone pierwotnie w języku polskim w okresie 3 lat przed rozpowszechnianiem w programie (art. 15a ust. 2 ustawy).

Zgodnie z art. 53 ust. 1 ustawy, jeżeli nadawca narusza obowiązek wynikający z art. 15 ust. 1 Przewodniczący Krajowej Rady wydaje decyzję nakładającą na nadawcę karę pieniężną w wysokości do 50% rocznej opłaty za używanie częstotliwości przeznaczonej do nadawania programu, a w przypadku gdy nadawca nie uiszcza opłaty za częstotliwość, karę pieniężną w wysokości do 10% przychodu nadawcy, osiągniętego w poprzednim roku podatkowym. Nadawcy winni dbać o poprawność języka swoich programów i przeciwdziałać jego wulgaryzacji (art. 18 ust. 7 ustawy).

³⁴ T.j. Dz. U. z 2003 r., Nr 153, poz. 1503.

³⁵ Dz. U. z 2001 r. Nr 101, poz. 1114, ze zm.

Do zadań publicznej radiofonii i telewizji należy m.in. popieranie twórczości artystycznej, literackiej, naukowej oraz działalności oświatowej, upowszechnianie wiedzy o języku polskim, tworzenie i udostępnianie programów edukacyjnych na użytek środowisk polonijnych oraz Polaków zamieszkałych za granicą (art. 21 ust. 1 pkt. 6-7 ustawy). Programy publicznej radiofonii i telewizji powinny kierować się odpowiedzialnością za słowo i dbać o dobre imię publicznej radiofonii i telewizji, służyć rozwojowi kultury, nauki i oświaty, ze szczególnym uwzględnieniem polskiego dorobku intelektualnego i artystycznego (art. 21 ust. 2 pkt. 1 i 5 ustawy). Jednostki publicznej radiofonii i telewizji mogą tworzyć i rozpowszechniać programy dla odbiorców za granicą w języku polskim lub innych językach (art. 25 ust. 1 ustawy).

Według § 1 pkt 4 rozporządzenia z dnia 20 listopada 2001 r. Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie szczegółowych zasad kwalifikowania, rozpowszechniania i sposobu zapowiadania audycji lub innych przekazów, które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi niepełnoletnich³⁶, w szczególności zawierające zachowania naruszające normy dobrego obyczaju, w tym zwroty, słowa lub gesty wulgarne nie mogą być rozpowszechniane między godziną 6 a godziną 23.

Nowelizacje³⁷ ustawy o języku polskim dotyczyły przede wszystkim określenia zadań dla Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie poświadczania cudzoziemcom znajomości języka polskiego oraz wyłączenia spod rygorów ustawy umów o świadczenie usług drogą elektroniczną, określonych w ustawie z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną³⁸.

Uwarunkowania ekonomiczne i organizacyjne

Najwyższa Izba Kontroli, w wyniku prowadzonych wcześniej kontroli, wskazywała na nieprawidłowości w działaniu organów państwa oraz urzędów państwowych, polegające na naruszaniu obowiązku posługiwania się językiem polskim w działalności publicznej i obrocie prawnym³⁹. W informacjach o wynikach kontroli, przeprowadzonych przez Najwyższą Izbę Kontroli w latach 1992-1996, wielokrotnie wskazywano nieprawidłowości w działaniu organów państwa oraz urzędów państwowych, polegające na dokumentowaniu czynności urzędowych w językach obcych.

³⁶ Dz. U. Nr 152, poz. 1744.

³⁷ Art. 17 pkt 1 skreślony przez art. 2 ustawy z dnia 31 marca 2000 r. o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji i ustawy o języku polskim (Dz. U. Nr 29, poz. 358) zmieniającej nin. ustawę z dniem 19 maja 2000 r.; art. 8 ust. 3 zmieniony przez art. 26 ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz. U. Nr 144, poz. 1204) z dniem 10 marca 2003 r.; art. 3 ust. 3 uchylony przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o zmianie ustawy o języku polskim (Dz. U. Nr 76, poz. 661) zmieniającej m.in. ustawę z dniem 15 maja 2003 r. oraz rozdział 2a dodany przez art. 1 pkt 2 ww. ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r.

³⁸ Dz. U. Nr 144, poz. 1204.

³⁹ Syntetyczną analizę w tym zakresie sformułowano w *Informacji o stosowaniu języka polskiego jako języka państwowego w urzędowaniu podmiotów kontrolowanych przez NIK* – październik 1996 r. (nr 56/96-DliAS).

Wskazywano na przypadki podejmowania rozstrzygnięć na podstawie dokumentów i opracowań obcojęzycznych, a także na brak tłumaczeń treści umów i porozumień, zawieranych przez polskie urzędy lub przez tworzone przez nie spółki. Niektóre z tych dokumentów były tłumaczone w latach następnych - najczęściej w trakcie kontroli NIK.

Jednak większość dokumentów nie została przetłumaczona przez zobowiązane podmioty do końca trwania kontroli NIK, a prawdopodobnie nawet do chwili obecnej. W większości przypadków Izba zwracała uwagę na naruszenie przepisów dekretu z dnia 30 listopada 1945 r. o języku państwowym i języku urzędowania⁴⁰; w pozostałych zaś, na niezachowanie należytej staranności w reprezentowaniu przez kontrolowane podmioty interesów Państwa.

NIK wnioskowała także o ustalenie przez Trybunał Konstytucyjny powszechnie obowiązującej wykładni art. 1 dekretu z dnia 30 listopada 1945 r., ustalającej podmiotowy i przedmiotowy zakres normy w art. 1. Ze stosownym wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego wystąpił Prezes NIK. W dniu 14 maja 1997 r. Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie wydał uchwałę w sprawie ustalenia powszechnie obowiązującej wykładni art. 1 dekretu z dnia 30 listopada 1945 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych (OTK 1997,2,27/W7/96).

Przykłady nieprawidłowości stwierdzonych w wyniku kontroli NIK

- Minister Przekształceń Własnościowych sprzedał w dniu 1 października 1991 r. 60% akcji spółki "Alima" firmie Gerber na mocy umowy sporządzonej tylko w języku angielskim.
- Zamówione przez Ministerstwo Przekształceń Własnościowych w połowie 1991 r. w firmie Boston Consulting Group opracowanie pt. "Wstępna analiza polskich firm budowlanych", ze względu na sporządzenie go wyłącznie po angielsku nie mogło być szerzej kolportowane w zainteresowanych urzędach⁴¹.
- Minister Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w latach 1990-1992 przygotował program wykorzystania, a także wykonywał bezpośrednio zadania finansowane ze środków:
 - 1) kredytu Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju (Banku Światowego) na realizację programu "Strategia zarządzania środowiskami",
 - 2) bezzwrotnej pomocy z Programu PHARE przyznanej przez Komisję Wspólnot Europejskich,
 - 3) bezzwrotnej pomocy zagranicznej w ramach umów bilateralnych.
- Opracowanie projektów i raportów zlecono wyłącznie zagranicznym firmom doradczym bez zastrzeżenia, by dokumenty zostały sporządzone w języku polskim. Opracowania te przekazywane były zainteresowanym urzędom i jednostkom, a brak polskich tekstów tych

⁴⁰ Dekret z dnia 30 listopada 1945 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych (Dz. U. Nr 57, poz. 324).

⁴¹ Informacja o wynikach kontroli przebiegu przekształceń przedsiębiorstw państwowych w jednoosobowe spółki Skarbu Państwa oraz udostępniania akcji tych spółek - październik 1992 r. (nr 74/A/91).

dokumentów opóźniał wykonanie zadań ujętych w projektach i znacznie podnosił ich koszty. Nieprzygotowanie polskich tłumaczeń wykonanych projektów zmniejszyło możliwości wykorzystania i upowszechniania programów z dziedziny ochrony środowiska. Spośród 145 projektów realizowanych w ramach umów dwustronnych, tylko 4 przetłumaczono na język polski, przy czym w jednym przypadku dokonał tego odbiorca. Dokumenty dotyczące kierunków wykorzystania środków z Programu PHARE (porozumienia, kontrakty) sporządzone były wyłącznie w języku angielskim i nieposiadanie ich polskiego autoryzowanego tłumaczenia opóźniało realizację Programu (z 29 projektów PHARE do końca 1992 r. wykonano 3)⁴².

- Minister Łączności zawarł 18 lutego 1991 r. z firmą amerykańską Teleconsult Inc. umowę na opracowanie 2 studiów sektorowych dotyczących rozbudowy i modernizacji telekomunikacji. Kontrakt w tej sprawie sporządzono jedynie w języku angielskim. W trakcie kontroli stwierdzono brak tłumaczenia na język polski niektórych dokumentów odnoszących się do opracowywanych studiów oraz nieprofesjonalne tłumaczenie pozostałej części opracowania⁴³.
- Umowy (tzw. memoranda finansowe 9105 i 9205) podpisane przez kolejnych ministrów Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz Komisję Wspólnot Europejskich (w dniach 23 sierpnia 1991 r. i 23 kwietnia 1993 r.), dotyczące bezzwrotnej zagranicznej pomocy technicznej dla wsi i rolnictwa, sporządzone były wyłącznie po angielsku. W celu zarządzania środkami finansowymi na realizację Programu PHARE powołano Fundację Programów Pomocy dla Rolnictwa i Fundację Spółdzielczości Wiejskiej. Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, posiadając własny aparat wykonawczy, zlecił w 1993 r. firmom zagranicznym dokonanie oceny działalności fundacji za kwotę ponad 100 tys. ECU. Raporty te, zawierające m.in. zalecenia dla Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, opracowane zostały tylko w języku angielskim i przetłumaczone na język polski dopiero na żądanie NIK. Na naradach pokontrolnych w Ministerstwie Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, z udziałem przedstawicieli Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa oraz Fundacji Spółdzielczości Wiejskiej, jak też w wystąpieniach skierowanych do skontrolowanych jednostek, NIK występowała m.in. o podpisanie memorandumów finansowych w obu wersjach językowych (polskiej i angielskiej) oraz sporządzanie w tych językach innych dokumentów dotyczących bezzwrotnej pomocy zagranicznej (kontrakty, umowy, raporty, itp.). Z odpowiedzi przewodniczącej Zarządu Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa wynika, iż zostały zrealizowane niektóre wnioski przyjęte na naradzie pokontrolnej, w tym m.in. kolejne memorandum finansowe (MF 9305) zostało podpisane przez ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej i przedstawiciela Komisji Wspólnot Europejskich w dwóch wersjach językowych (polskiej i angielskiej), zaś memorandum (MF 9205) zostało przetłumaczone na język polski przez biegłego (tłumacza)⁴⁴.
- Postępowania przetargowe na dostawę aparatury i sprzętu medycznego, realizowane w II połowie 1994 r. przez Biuro ds. Zagranicznych Programów Pomocy w Ochronie Zdrowia

⁴² Informacja o wykorzystaniu kredytu MBOR oraz realizacji projektów z dziedziny ochrony środowiska w ramach bezzwrotnej pomocy zagranicznej w latach 1990-1992 - czerwiec 1993 r. (nr 413B/93).

⁴³ Informacja o wynikach kontroli opracowywania i wykorzystywania studiów sektorowych - czerwiec 1993 r. (nr 29A/92).

⁴⁴ Informacja o wynikach kontroli prawidłowości wykorzystania bezzwrotnej zagranicznej pomocy technicznej dla wsi i rolnictwa (Program PHARE) - czerwiec 1994 r. (nr 45/94/61A/93).

(będące jednostką organizacyjną Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej), prowadzone były na podstawie dokumentów angielskojęzycznych⁴⁵.

- W trakcie przekształceń własnościowych Huty "Warszawa", przedstawiciele Ministra Przemysłu i Handlu podpisali w drugiej połowie 1991 r. z przedstawicielami firmy Lucchini dokumenty pt. "Subject to Contract" i "Heads of Agreement", sporządzone jedynie w języku angielskim. W dokumencie "Subject to Contract" uzgodniono zasady i kierunki działań w celu prywatyzacji Huty. Sporządzenie dokumentu wyłącznie w języku angielskim stwarzało możliwość odmiennej interpretacji uzgodnień i warunków ich wykonywania przez stronę polską. Tłumaczenia tego dokumentu dokonano dopiero w 1995 r. dla potrzeb kontroli NIK. Drugi dokument nie został przetłumaczony przed końcem opisanej tu kontroli⁴⁶.

Krzewieniu wiedzy o języku i jego kulturze służy działalność Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Towarzystwa Kultury Języka, Komisji Kultury Słowa Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W latach 2000-2002 działało 6 telefonicznych poradni językowych, umiejscowionych przy jednostkach polonistycznych uniwersytetów. Nową formą działalności w dziedzinie kultury języka jest udzielanie porad za pomocą Internetu. Obecnie istnieją dwie internetowe poradnie językowe. Czynione są próby prowadzenia językowego forum dyskusyjnego i konferencji naukowych w Internecie. Ukazuje się kilka czasopism językowych (m.in. „Poradnik Językowy”, „Język Polski”, „Polonistyka”), w których zamieszczane są artykuły z zakresu kultury języka. W latach 2000-2002 wydano wiele słowników normatywnych i wydawnictw poradnikowych, co świadczy z jednej strony o zapotrzebowaniu na takie publikacje, z drugiej zaś o aktywności środowiska językoznawczego i jego zainteresowaniu problematyką kultury języka ojczystego.

3.2. Istotne ustalenia kontroli

3.2.1. Ochrona języka polskiego i jego używanie w działalności publicznej

3.2.1.1. Ministerstwa

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu

1. Z ustaleń kontroli wynika, że w badanym okresie Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu (MENiS), w celu szerzenia wiedzy o języku polskim:
 - 1) organizowało olimpiady literatury i języka polskiego, w których corocznie brało udział około 5000 uczestników, a w finałach - wśród ponad 200 uczestników – brało udział około 30 uczniów szkół polonijnych;

⁴⁵ Informacja o wynikach kontroli zamówień publicznych dokonanych przez Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej w okresie 1994 r. - styczeń 1996 r. (nr A 9518).

⁴⁶ Informacja o wynikach przekształceń własnościowych Huty "Warszawa" - marzec 1996 r. (nr 13/96/61A/94).

- 2) finansowało kolonie w Polsce dla dzieci polonijnych, podczas których m.in. nauczano języka polskiego; w koloniach organizowanych w 2002 r. udział wzięło 14144 uczestników, a w 2003 r. - 5910 uczestników; wydatki na kolonie wyniosły w 2002 r. - 3985,6 tys. zł, a w 2003 r. - 2306,4 tys. zł;
 - 3) finansowało konkursy recytatorskie, spotkania z poezją i konkursy literackie; w badanym okresie MENiS zlecało rocznie po 5 takich zadań; w finałach konkursów uczestniczyło corocznie ponad 600 osób (w latach objętych kontrolą wydano na te cele odpowiednio: 85 tys. zł, 40 tys. zł i 26 tys. zł).
2. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania MENiS polegające na nauczaniu języka polskiego⁴⁷, organizowaniu kursów wakacyjnych kultury i języka polskiego, w tym kursów polonistycznych dla wyróżniających się studentów lektoratów języka polskiego oraz praktyk wakacyjnych dla studentów polonistyki i pedagogiki uczelni ze Wschodu.
- W 2001 r. w praktykach i kursach wakacyjnych wzięło udział 421 uczestników, a koszty prowadzonych zajęć poniesione przez MENiS wyniosły 454,9 tys. zł. W 2002 r. w tych formach szkolenia wzięło udział 410 osób (koszty zorganizowania zajęć wyniosły 1132,2 tys. zł), a w 2003 r. 536 osób, przy poniesionych kosztach w wysokości 1414,8 tys. zł.
3. Działania MENiS podejmowane w celu umożliwiania cudzoziemcom studiowania w Polsce przyniosły efekty w postaci rosnącej liczby studentów cudzoziemców, w tym studentów pochodzenia polskiego. W roku akademickim 2000/2001 studiowało w Polsce 5115 cudzoziemców, w tym 3571 studentów pochodzenia polskiego. W roku akademickim 2001/2002 liczby te wyniosły odpowiednio 5828 i 4076 osób, a w 2002/2003 - 7479 i 4385 osób.
4. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia działania MENiS na rzecz promocji języka polskiego i wspierania nauczania języka polskiego za granicą. Działania te polegały głównie na wspieraniu inicjatyw tworzenia katedr języka polskiego na uczelniach w państwach zamieszkania Polonii poprzez przygotowanie i kierowanie lektorów języka polskiego do ośrodków akademickich w tych państwach.

W badanym okresie liczba lektorów języka polskiego skierowanych do pracy za granicą wzrosła z 72 w roku akademickim 2000/2001, do 82 w roku akademickim 2002/2003 (w okresie tym powstało 18 nowych ośrodków nauczania języka polskiego w zagranicznych uczelniach). MENiS poniosło koszty z tytułu kierowania lektorów za granicę w 2001 r. w wysokości 1508,1 tys. zł, w 2002 r. - 1539,1 tys. zł, a w I półroczu 2003 r. - 857,9 tys. zł. MENiS sfinansowało także zakup podręczników do języka polskiego i pomocy dydaktycznych dla lektorów, w 2001 r. w kwocie 112,8 tys. zł, w 2002 r. - 168,4 tys. zł, a w I półroczu 2003 r. - 91 tys. zł.

⁴⁷ W roku szkolnym 2002/2003 języka polskiego – jako głównego przedmiotu nauczania – uczyło 60,6 tys. nauczycieli, tj. 10,8% wszystkich nauczycieli. Źródło - *Nauczyciele w roku szkolnym 2002/2003*, Wydawnictwo Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 2003.

Działania MENiS polegały również na:

- 1) delegowaniu do szkół polonijnych nauczycieli z Polski oraz organizowaniu kursów doskonalących dla mieszkających za granicą nauczycieli uczących języka polskiego oraz innych przedmiotów w języku polskim,
- 2) opiniowaniu programów nauczania dla szkół polskich za granicą w ramach działających komisji dwustronnych,
- 3) zapewnianiu podręczników do nauki języka polskiego jako obcego poprzez: zlecanie recenzji, wydanie podręcznika dla słuchaczy rosyjskojęzycznych oraz finansowanie zakupu podręczników dla placówek oświaty polonijnej.

Oferta podręczników do nauki języka polskiego jako obcego dla dorosłych i młodzieży jest bogata, zbyt mała jest natomiast oferta podręczników dla dzieci. Wynika to z braku specjalistów do nauczania dzieci języka polskiego jako obcego, a także z niewielkiego zainteresowania cudzoziemców nauką języka polskiego.

5. MENiS prowadzi nauczanie języka polskiego i innych przedmiotów w języku polskim poza granicami Polski w 12 szkołach i punktach konsultacyjnych w różnych krajach świata. W szkołach tych uczyło się w roku szkolnym 2000/2001 – 5611 uczniów, a w roku szkolnym 2002/2003 – 6839 uczniów, w tej liczbie 80% stanowiły dzieci z rodzin polonijnych, a 20% dzieci obywateli polskich przebywających czasowo za granicą.

MENiS nie dysponuje pełnymi danymi dotyczącymi liczby szkół dla polskiej mniejszości narodowej, działających w systemach edukacyjnych poszczególnych krajów oraz liczby uczniów tych szkół, ani danymi o placówkach nauczania języka polskiego poza systemem oświatowym innych państw.

6. W zakresie upowszechniania szacunku do regionalizmów i gwar, włączono do użytku szkolnego programy nauczania języka kaszubskiego i dofinansowano dwa zadania zlecone, tj. w 2002 r. – Ogólnopolski Przegląd Piosenki i Przyśpiewki Ludowej (dotacja w wysokości 5 tys. zł) i w 2003 r. - druk wkładki edukacyjnej języka kaszubskiego w miesięczniku „Pomerania” (dotacja w wysokości 7,4 tys. zł).
7. Minister Edukacji Narodowej i Sportu, zobowiązany ustawą z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji⁴⁸ do organizowania kursów języka polskiego i kursów adaptacyjnych dla repatriantów, podjął działania w tym zakresie ze znacznym opóźnieniem w stosunku do dnia wejścia w życie ustawy (tj. 1 stycznia 2001 r.). W 2001 r. w ogóle nie zorganizowano takich kursów (pomimo określenia przez MENiS skali potrzeb w tym zakresie), w 2002 r. kursów nie zorganizowano w trzech województwach, a w pozostałych przeprowadzono jedynie kursy adaptacyjne. Przyczyną tego stanu był fakt, iż przepisy wykonawcze do ww. ustawy wydane zostały dopiero w maju 2002 r., w wyniku trwającego ponad rok procesu ich przygotowania w MENiS.

⁴⁸ Dz. U. z 2000 r. Nr 106, poz. 1118, ze zm.

W latach 2002-2003 (I półrocze) z przyznanych na szkolenia repatriantów środków finansowych w wysokości 4000 tys. zł. wykorzystano 2275,4 tys. zł (56,9%). Jedną z przyczyn niskiego wykorzystania środków budżetowych przyznanych na ten cel w 2003 r. było, zdaniem NIK, zbyt późne rozpoczęcie procedur przetargowych mających na celu wyłonienie organizatora kursów języka polskiego i kursów adaptacyjnych dla repatriantów (czerwiec 2003 r.).

8. W wyniku analizy sporządzonych w MENiS pism urzędowych, projektów normatywnych aktów prawnych i umów z kontrahentami zagranicznymi, stwierdzono liczne przypadki występowania w tych dokumentach błędów językowych (załącznik nr 4, 5 i 6).

Badaniami objęto 39 pism urzędowych, będących odpowiedziami ministra na wystąpienia posłów na Sejm RP i senatorów RP oraz na skargi skierowane do MENiS, w tym 4 pisma poddane zostały ocenie przez biegłego z dziedziny prawoznawstwa i językoznawstwa. Tylko w 12 zbadanych pismach (30,7%) nie stwierdzono błędów językowych. W pozostałych pismach, w tym we wszystkich ocenionych przez biegłego, stwierdzono liczne błędy funkcjonalne, redakcyjne, fleksyjne i składniowe oraz ortograficzne i interpunkcyjne. Wszystkie zbadane pisma były czytelne, chociaż fragmenty 6 pism (15,4%) stwarzały istotne trudności w zrozumieniu treści.

Poddane ocenie przez biegłego sporządzone w MENiS projekty trzech aktów normatywnych⁴⁹, zawierały liczne błędy redakcyjne (35), funkcjonalne (22), ortograficzne i interpunkcyjne (22) oraz fleksyjne i składniowe (20).

Poddane ocenie dwa kontrakty, zawarte z partnerami zagranicznymi i zrealizowane w latach 2001-2002 w ramach tzw. grantu japońskiego (dotyczące wykonania usług doradczych w zakresie „Przygotowania metodologii do oceny reformy edukacji w Polsce” i „Modernizacji i kształcenia ustawicznego dorosłych, jako integralnej części uczenia się przez całe życie”), zawierały liczne błędy fleksyjne i składniowe (28), ortograficzne i interpunkcyjne (24), funkcjonalne (11) i redakcyjne (10), dyskwalifikujące je pod względem poprawności językowej.

MENiS dysponuje słownikami i poradnikami językowymi. W okresie objętym kontrolą pracownicy Ministerstwa nie uczestniczyli w szkoleniach z zakresu znajomości języka polskiego.

⁴⁹ Ustawa o systemie informacji oświatowej, rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie szczegółowych zasad i trybu udzielania pomocy w formie wyprawki szkolnej podejmującym naukę w klasach pierwszych szkół podstawowych w roku szkolnym 2003/2004, rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego, wykazu stanowisk wymagających kwalifikacji pedagogicznych, kwalifikacji niezbędnych do sprawowania nadzoru pedagogicznego, a także kwalifikacji osób, którym można zlecić prowadzenie badań i opracowywanie ekspertyz.

Ministerstwo Kultury

1. W badanym okresie Ministerstwo Kultury dofinansowywało trzy cykliczne imprezy obejmujące szerzenie wiedzy o języku polskim i jego roli w kulturze, tj.:
 - 1) w 2001 r. konferencję naukową na rzecz rozwoju i upowszechniania kultury języka polskiego na temat „Rytualizacja w komunikacji społecznej i interkulturowej” kwotą 30 tys. zł oraz IV Forum Kultury Słowa kwotą 30 tys. zł;
 - 2) w 2002 r. Walne Zgromadzenie Stowarzyszenia Zagranicznych i Polskich Nauczycieli Kultury i Języka Polskiego jako Obcego „BRISTOL” połączone z konferencją naukową - kwotą 10 tys. zł. Ponadto w I półroczu 2003 r. przygotowywano i dofinansowano I Ogólnoukraińskie Forum Polonistyczne w Kijowie oraz V Forum Kultury Słowa, a także podejmowano inne działania na rzecz upowszechniania kultury języka polskiego.
2. Znaczący udział w wydatkach budżetu Ministerstwa Kultury miało finansowanie programów stypendialnych z dziedziny literatury i teatru. W badanym okresie przyznano ogółem 78 stypendiów (w 2001 r. - 32 stypendia na kwotę 302,4 tys. zł, w 2002 r. - 30 stypendiów na kwotę 280,8 tys. zł i w I półroczu 2003 r. - 16 stypendiów na kwotę 202,8 tys. zł).
3. Ministerstwo Kultury przekazało dotacje celowe jednostkom niezaliczonym do sektora finansów publicznych na zadania związane z upowszechnianiem szacunku dla regionalizmów i gwar, a także przeciwdziałaniem ich zanikowi.

W 2001 r. przekazano dotacje na dofinansowanie 14 zadań, w łącznej kwocie 240 tys. zł (ogólnej liczby wniosków jakie wpłynęły nie można ustalić, ponieważ w Ministerstwie Kultury nie funkcjonował w tym okresie system ich rejestracji), w 2002 r. spośród 54 wniosków o dofinansowanie przyjęto do realizacji 3 na kwotę 158 tys. zł, a w 2003 r. (I półrocze) na 40 wniosków pozytywnie rozpatrzono jeden na kwotę 70 tys. zł.
4. W ramach współpracy z Polonią i Polakami za granicą i pomocy im (w tym od 2002 r. w ramach realizacji „Rządowego Programu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą”), Ministerstwo Kultury udzieliło wsparcia finansowego środowisk polonijnym i polskim. W okresie objętym kontrolą Ministerstwo Kultury dofinansowało kilkadziesiąt zadań, na kwotę 1086,4 tys. zł, w tym: w 2001 r. – 18 zadań na kwotę 320,5 tys. zł, w 2002 r. m.in. 15 zadań związanych z działalnością środowisk polonijnych na Wschodzie na kwotę 709,0 tys. zł, a w I półroczu 2003 r. - 2 zadania, na kwotę 56,9 tys. zł.
5. Badaniami kontrolnymi objęto 35 pism urzędowych, będących odpowiedziami ministra na wystąpienia posłów na Sejm RP i senatorów RP oraz na skargi skierowane do Ministerstwa Kultury, w tym 4 pisma poddane zostały ocenie przez biegłego z dziedziny językoznawstwa.

Spośród zbadanych pism urzędowych 33 zawierały błędy i usterki językowe, głównie leksykalne i frazeologiczne oraz fleksyjne i składniowe, a 2 pisma zawierały błędy językowe dyskwalifikujące je pod względem poprawności językowej.

Dokonana przez biegłego analiza sporządzonych w Ministerstwie Kultury projektów trzech aktów normatywnych⁵⁰ wykazała, że projekt ustawy o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych zawierał istotne błędy językowe, głównie: fleksyjne i składniowe (4), ortograficzne i interpunkcyjne (2) oraz funkcjonalne (2), projekt ustawy o ochronie baz danych zawierał tylko usterki językowe, natomiast projekt rozporządzenia ministra kultury zawierał tylko nieliczne usterki interpunkcyjne i może być uznany za poprawny językowo.

Poddane ocenie biegłego dwa dokumenty, dotyczące współpracy ministra kultury z partnerami zagranicznymi (Protokół o współpracy między ministrem kultury Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Kultury Federacji Rosyjskiej na lata 2002-2003 i Protokół o współpracy między ministrem kultury Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Kultury i Sztuki Ukrainy na lata 2003-2005) zawierały usterki językowe, głównie leksykalne i frazeologiczne (9) oraz stylistyczne (4). Załącznik nr 4, 5 i 6.

6. Większość departamentów w Ministerstwie Kultury dysponuje słownikami i poradnikami językowymi. W okresie objętym kontrolą pracownicy Ministerstwa nie uczestniczyli w szkoleniach z zakresu znajomości języka polskiego.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

1. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA) podejmowało działania na rzecz poprawnego używania języka polskiego i doskonalenia sprawności językowej pracowników Ministerstwa.

W I połowie 2003 r. w MSWiA przeprowadzone zostało szkolenie pn. „Kontrola i audyt wewnętrzny w administracji rządowej”, obejmujące m.in. dwa 45-minutowe wykłady dotyczące ustawy o języku polskim oraz języka stosowanego w dokumentach kontroli. Szkoleniem tym zostało objętych 52 pracowników MSWiA, w tym 42 pracowników Departamentu Kontroli.

W czasie trwania kontroli w MSWiA przeprowadzono szkolenie 90 pracowników, dotyczące przestrzegania ustawy o języku polskim i sporządzania dokumentów służbowych. Pracownicy Ministerstwa mieli do dyspozycji łącznie 92 poradniki i słowniki języka polskiego.

W okresie objętym kontrolą dwukrotnie występowano do Rady Języka Polskiego o wydanie opinii w sprawie poprawnej pisowni nazwisk żeńskich oraz projektu rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie wypadków, w których nazwom i tekstom w języku polskim mogą

⁵⁰ Ustawa o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawa o ochronie baz danych oraz rozporządzenie Ministra Kultury w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej Funduszu Promocji Twórczości.

towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy; zgłoszone przez Radę Języka Polskiego uwagi zostały w pełni uwzględnione.

2. W wyniku analizy przez biegłego-językoznawcę sporządzonych w MSWiA trzech pism urzędowych, dwóch projektów aktów normatywnych i dwóch umów z kontrahentami zagranicznymi stwierdzono:

- 1) jedno z pism urzędowych było poprawne pod względem językowym, a dwa pisma zawierały usterki językowe,
- 2) projekty aktów normatywnych zawierały błędy językowe fleksyjne i składniowe (23) oraz ortograficzne i interpunkcyjne (10), przy czym projekt ustawy o wyborze członków Parlamentu Europejskiego, przekazany pod obrady Rady Ministrów w czerwcu 2003 r. w ocenie NIK nie był w pełni komunikatywny, przede wszystkim z powodu za długich, zbyt skomplikowanych konstrukcji składniowych oraz licznych błędów językowych,
- 3) umowy z kontrahentami zagranicznymi zawierały błędy i usterki językowe ortograficzne i interpunkcyjne (13), funkcjonalne (4) oraz fleksyjne i składniowe (3), przy czym treść umowy na usługi konsultingowe sporządzonej na podstawie tłumaczenia standardowych umów Banku Światowego, przekazanych do MSWiA przez Jednostkę Koordynacji Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich, w ocenie NIK nie jest w pełni komunikatywna, gdyż zawiera błędy językowe utrudniające zrozumienie treści.

W ocenie NIK, stwierdzone w trakcie kontroli błędy językowe w sporządzanej w MSWiA dokumentacji świadczą o potrzebie dalszego podnoszenia kwalifikacji pracowników Ministerstwa w zakresie poprawnego stosowania języka polskiego.

3.2.1.2. Urzędy wojewódzkie

1. Wyniki kontroli wskazują, że objęte badaniami kontrolnymi dokumenty komórek organizacyjnych urzędów wojewódzkich, których zakres działania obejmował sprawy współpracy zagranicznej i transgranicznej, miały polską wersję językową.

Ustalono, że zawierane przez wojewodów porozumienia o współpracy z rządami obcych państw lub regionów były sporządzone w języku polskim.

2. Stwierdzono, że w trakcie postępowań o zamówienia publiczne oferenci składali dokumenty sporządzone w języku polskim. Także umowy zawierane ze zwycięzcami postępowań przetargowych miały polską wersję językową.
3. Ustalono, że wojewodowie nie korzystali z uprawnień zlecania wojewódzkim inspektorom Inspekcji Handlowej przeprowadzenia – na podstawie art. 23 ustawy o Inspekcji Handlowej - kontroli realizacji ustawy o języku polskim. Wojewodowie nie zgłaszali również potrzeb w tym zakresie do planów pracy właściwych wojewódzkich inspektoratów.

Brak powyższych działań był uzasadniany licznymi kontrolami prowadzonymi przez Inspekcję Handlową w ramach sprawdzenia przestrzegania ustawy o języku polskim. Wyniki tych kontroli były prezentowane w przedkładanych wojewodom sprawozdaniach z działalności inspektoratów wojewódzkich. Także minimalna liczba wpływających do urzędów skarg, dotyczących nieprzestrzegania ustawy o języku polskim, nie wskazywała na potrzebę zwiększenia liczby kontroli prowadzonych przez Inspekcję Handlową.

4. W wyniku analizy przez biegłych-językoznawców sporządzonych w urzędach wojewódzkich pism urzędowych i projektów aktów normatywnych ustalono, że tylko w 3 spośród 10 skontrolowanych urzędów stwierdzone usterki językowe uznać można za mało istotne. W pozostałych skontrolowanych urzędach wojewódzkich: dolnośląskim, lubelskim, śląskim, warmińsko-mazurskim, opolskim, łódzkim i mazowieckim stwierdzono w przygotowanych dokumentach liczne błędy i usterki językowe.

Spośród zbadanych 68 pism urzędowych, 13 było poprawnych językowo (19,1%), a pozostałe zawierały błędy i usterki językowe. Spośród zbadanych 29 projektów aktów normatywnych 3 były poprawne językowo (10,3%), 24 zawierały błędy i usterki językowe (82,8%), a w dwóch przypadkach język dyskwalifikował dokumenty.

5. Analiza sporządzonych w urzędach wojewódzkich dokumentów wskazuje na potrzebę stworzenia warunków do rozwoju wiedzy o języku polskim oraz przywiązywanie należytej wagi do doskonalenia sprawności językowej pracowników.

Stwierdzono, że będące w skontrolowanych urzędach słowniki języka polskiego, poprawnej polszczyzny oraz ortograficzne zostały wydane w latach 70 i 80 i nie są już aktualne. Ze względu na ograniczone środki finansowe w większości badanych jednostek nie kupowano nowych wydawnictw służących aktualizacji wiedzy i rozwijaniu sprawności językowej urzędników.

Brakiem środków finansowych argumentowano również fakt nieorganizowania szkoleń i kursów mających na celu doskonalenie sprawności językowej. W większości badanych urzędów nie wyznaczono osoby ponoszącej odpowiedzialność za poprawność używania języka polskiego w obrocie prawnym.

NIK przeprowadziła również kontrolę w **Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych**. Z ustaleń tej kontroli wynika, że przewodniczący Komisji w zarządzeniu nr 2 z dnia 21 marca 2003 r. określając procedury rejestrowania i analiz ogólnych warunków ubezpieczeń, zawarł m.in. wymóg badania jednoznaczności i zrozumiałości zapisów w postanowieniach.

W protokołach kontroli zamieszczane były uwagi co do jasności i zrozumiałości zapisów w badanych wnioskach ubezpieczeniowych. Stwierdzono, że pracownicy Urzędu dysponowali słownikami i poradnikami językowymi.

3.2.1.3. Nadawcy publiczni

Telewizja Polska S.A.

1. Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie oceniła działania TVP S.A. jako publicznego nadawcy w zakresie ochrony języka polskiego, do czego zobowiązuje art. 3 ust. 2 ustawy o języku polskim. Doskonalenie sprawności językowej wpisane zostało, jako jedno z zadań prowadzących do podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników i współpracowników TVP S.A., do zakresu zadań Ośrodka Szkolenia - Akademii Telewizyjnej.

W okresie objętym kontrolą, najpierw w strukturze Akademii Telewizyjnej, a od 2002 r. - w Biurze Programowym TVP S.A., funkcjonowała Komisja ds. Karty Ekranowej. Zadaniem komisji była ocena predyspozycji dziennikarzy, ich umiejętności pracy przed kamerą, wiedzy i przede wszystkim umiejętności poprawnego posługiwania się językiem polskim. W okresie objętym kontrolą komisja odbyła 45 sesji egzaminacyjno-szkoleniowych, przyznała 174 bezterminowe i 694 terminowe karty ekranowe; decyzją komisji 63 osoby nie otrzymały karty. Funkcjonująca w Akademii Telewizyjnej Poradnia Językowa udzieliła 11.749 porad, pomocnych w rozstrzygnięciu wątpliwości dotyczących poprawnego używania języka polskiego.

2. Stwierdzono, że liczba audycji, zakwalifikowanych przez Biuro Programowe TVP S.A. jako służące upowszechnianiu wiedzy o języku polskim, ma tendencję rosnącą. W latach 2001-2003 (I półrocze) Program TVP 1 wyemitował 28 programów i audycji (1.225 odcinków), których czas emisji w ogólnym czasie wyniósł odpowiednio 1,3%, 1,57%, 2,0%. Program TVP 2 wyemitował 39 programów i audycji (897 odcinków), których udział w ogólnym czasie emisji wynosił odpowiednio 2,2%, 1,8%, 2,9% (mniejszy udział procentowy audycji odnotowany w 2002 r. został spowodowany m. in. ograniczeniem emisji teleturnieju „Jeden z dziesięciu”). Program Satelitarny TV Polonia wyemitował 21 audycji (1.639 odcinków), których czas emisji w ogólnym czasie wyniósł odpowiednio 2,4%, 2,7%, 3,2%. Spośród emitowanych w badanym okresie programów i audycji, szczególnie służących upowszechnianiu wiedzy o języku polskim (o charakterze popularno-naukowym, poradnikowym i rozrywkowym), m.in. można wskazać:

- 1) w Programie 1: „Zabawy językiem polskim”, „Plebiscyt Mistrz mowy polskiej”, „Rozmowy w sprawie dnia”, „Miliard w rozumie”, „Dobre książki”, „Książki na jesień (lato, wiosnę, zimę)”, „Wierszowanki”, „Szept prowincjonalny”, „Rodzinne czytanie”, „Sztuka przekonywania”, „Negocjator”, „Budzik”, „Jedyneczka”,
- 2) w Programie 2: „Ojczyzna – polszczyzna”, „Mistrz mowy polskiej”, „Polszczyzno ty jesteś ...?”, „Autograf”, „Jeden z dziesięciu”, „Pytanie na śniadanie”, „Festiwal kultury kresowej”, „Biesiada weselna w Węgrowie”, „Pięćdziesiątka Staśka Wielanka”, „Śląska laba”, „Stacja Miłówka”, „Europa da się lubić”,

- 3) w programach regionalnych: „Poradnik dobrych obyczajów”, „Mowa polska”, „Cny język Polaków”, „Cała Polska czyta dzieciom”, „Mistrzostwa w ortografii”, „Książki z górnej półki”, „Książka tygodnia”, „Co czytać”, „Książka dla malucha”, „Księgozbiór”, „Profesor Miodek odpowiada”,
 - 4) w Programie Satelitarnym TV Polonia: „Literatura polska od A do Z”, „Telewizyjne Wiadomości Literackie”, „Dobre książki”, „Słowa, słowa i półsłówka”, „Parnas literacki”, „Ludzie listy piszą”, „Zabawy językiem polskim”, „Uczmy się polskiego”, „Mówi się”, „Chrząszcz brzmi w trzcinie”.
3. Według oceny Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, w programie telewizji publicznej brakuje audycji o języku polskim adresowanej do dzieci i młodzieży, a z audycji edukacyjnych adresowanych do środowisk polonijnych i do Polaków zamieszkających za granicą, emitowanych przez TV Polonia, wiele wartościowych audycji znikło lub ukazuje się w zubożonej formie (m.in.: „Magazyn Polonijny”, „Hulaj dusza” i „Tradycje”).
 4. Kontrola wykazała, że TV Polonia otrzymywała w badanym okresie od Ministerstwa Spraw Zagranicznych dotacje celowe na działalność; w 2001 r. w kwocie 953 tys. zł (2,0% przychodów TV Polonia), w 2002 r. w kwocie 1.900,0 tys. zł (4,2% przychodów TV Polonia), a w I półroczu 2003 r. w kwocie 1.338,9 tys. zł.
 5. We wszystkich kwartałach okresu objętego kontrolą, w obu programach ogólnokrajowych TVP S.A. i w Programie Satelitarnym TV Polonia, udziały audycji wytworzonych pierwotnie w języku polskim były wyższe od wymaganych przepisem art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji⁵¹. Ich wskaźniki wynosiły od 40,0% w I kwartale 2002 r. w Programie I do 86,0% czasu nadawanego programu przez TV Polonia w IV kwartale 2002 r.
- We wszystkich kwartałach w latach 2001-2002 oraz w I półroczu 2003 r. udziały audycji wytworzonych pierwotnie w języku polskim w okresie trzech lat przed ich rozpowszechnianiem w programie były zgodne z obowiązującymi przepisami. Udziały te wynosiły od 34,0% w Programie I w III kwartale 2002 r. i w Programie II w I kwartale 2002 r. do 63,0% w TV Polonia w IV kwartale 2001 r. i 2002 r.
6. Na zlecenie Zespołu Studiów i Analiz Programowych Biura Programowego TVP S.A. w 2001 r. eksperci zewnętrzni sporządzili 8 analiz językowych audycji (programów). Każda z nich zawierała (w ocenie NIK) istotne uwagi dotyczące poprawności języka używanego przez prowadzących audycje (programy) dziennikarzy, sprawozdawców i komentatorów. W 2002 r. i w I półroczu 2003 r. Biuro Programowe TVP S.A. nie zlecało oddzielnych analiz językowych. W tym zakresie Zespół Studiów i Analiz Programowych w ramach systemu punktowej oceny audycji uwzględniał ocenę języka i komunikatywności badanych programów.

⁵¹ T.j Dz. U. z 2001 r. Nr 101, poz. 114, ze zm.

W marcu 2003 r. powołana została Komisja ds. ocen audycji nadawanych w TVP S.A., która w przyjętych zasadach oceny m.in. brała pod uwagę komunikatywność języka mówionego. W I półroczu 2003 r. komisja dokonała oceny 30 audycji, w tym w 8 ocenach zawarte zostały uwagi związane z poprawnością używania języka polskiego.

7. Zarząd TVP S.A. corocznie przedstawiał Radzie Nadzorczej TVP S.A. sprawozdanie z działalności, w którym m.in. informował o realizacji obowiązków wynikających z art. 15 i art. 15a ustawy o języku polskim. Rada Nadzorcza na swoich posiedzeniach w latach 2001-2003 nie zajmowała się problemami dotyczącymi realizacji ustawy o języku polskim.

Rada Programowa TVP S.A. w przyjętej w dniu 8 maja 2003 r. uchwale nr 2/2003 zwróciła się do Rady Nadzorczej TVP S.A. o „... zwiększenie zainteresowania Zarządu TVP S.A. systematycznym badaniem kultury języka wszystkich występujących w programach TVP, o wzmocnienie kadrowe oraz zwiększenie roli i aktywności komórki zajmującej się obserwacją języka używanego w programach TVP, o traktowanie języka polskiego w TVP jako wzorca kulturalnej polszczyzny, a więc eliminowania błędów i złych językowych naleciałości oraz rozwój skutecznego stałego poradnictwa i szkolenia pracowników w tej dziedzinie”.

Z ustaleń kontroli wynika, że działania podjęte na rzecz realizacji ww. uchwały polegały na zapoznaniu z jej treścią członków kolegium Biura Programowego TVP S.A. na posiedzeniu w dniu 29 maja 2003 r. Na tym samym posiedzeniu wskazano potrzebę ciągłej pracy nad doskonaleniem kultury języka polskiego w TVP S.A i skierowano do członków kolegium prośbę o wzmocnienie działań w tym zakresie.

8. Z opóźnieniem wprowadzony został w TVP S.A. regulamin zasad kwalifikowania i rozpowszechniania audycji, które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi niepełnoletnich.

Regulamin został wprowadzony uchwałą nr 107/2002 Zarządu TVP S.A. z dnia 4 czerwca 2002 r., podczas gdy § 4 rozporządzenia Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 20 listopada 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad kwalifikowania, rozpowszechniania i sposobu zapowiadania audycji lub innych przekazów, które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi niepełnoletnich (Dz. U. z 2001 r. Nr 152, poz. 1744) zobowiązał nadawców publicznych do opracowania regulaminu wewnętrznego w terminie trzech miesięcy od dnia wejścia w życie rozporządzenia (tj. do 12 kwietnia 2002 r.).

9. Planowanie, inicjowanie oraz podnoszenie kwalifikacji zawodowych pracowników i współpracowników TVP S.A. (w tym sprawności językowej) powierzono, zgodnie z regulaminem organizacyjnym TVP S.A., Ośrodkowi Szkolenia – Akademii Telewizyjnej. Ustalono, że w zakresie obowiązków zespołów funkcjonujących w Ośrodku Szkolenia nie uwzględniono zadań dotyczących ocen kwalifikacji pracowników lub współpracowników TVP S.A. występujących na wizji, dokonywanych na zlecenie jednostek organizacyjnych

Telewizji Polskiej S.A., a także wydawania i ewidencji zaświadczeń o kwalifikacjach nabytych w ramach cykli szkoleniowych prowadzonych przez Ośrodek Szkolenia. Zadania te, zgodnie z regulaminem organizacyjnym, należały do kompetencji Ośrodka.

Polskie Radio S.A.

1. Doskonaleniu sprawności językowej pracowników Polskiego Radia S.A. służyły szkolenia prowadzone przez Centrum Szkolenia Polskiego Radia, działania Redakcji Językowej, zajmującej się szeroko rozumianymi zagadnieniami kultury mowy, oraz procedury przyznawania Kart Mikrofonowych.
2. W Polskim Radiu S.A. sporządzano analizy pod względem poprawności językowej audycji wcześniej przygotowywanych, prowadzono monitoring emitowanego programu przez dyżurujących pracowników poszczególnych programów oraz przez pracowników Redakcji Łączności ze Słuchaczami, a także sporządzano recenzje nagranych audycji, w których wykazywano uchybienia i niezręczności językowe, wyjaśniano błędy i wskazywano poprawne wersje.
3. Kierownictwa poszczególnych programów Polskiego Radia S.A. oceniały na bieżąco używanie języka polskiego na antenie, a w projekcie Systemu Okresowych Ocen Pracy zawarto m.in. arkusz oceny dziennikarzy Polskiego Radia S.A., w którym jednym z 12 kryteriów jest „poprawność językowa”.
4. W ramach szerzenia wiedzy o języku polskim i jego roli w kulturze Polskie Radio emitowało programy i audycje upowszechniające wiedzę o języku polskim. Programy i audycje upowszechniające wiedzę o języku polskim nadawane w programach I, II III i IV Polskiego Radia S.A. stanowiły 0,6% liczby godzin emitowanego programu w roku 2001 i po 0,5% liczby godzin emitowanego programu w roku 2002 i I półroczu 2003 r., natomiast w Radiu Polonia programy te stanowiły średnio 3,0% oferty programowej.

Zmniejszanie się wymiaru godzinowego audycji upowszechniających wiedzę o języku polskim, zwłaszcza w Programie III, wynika z realizowania tej tematyki także w pasmach publicystycznych, stąd trudno jest określić dokładny czas trwania programów obejmujących te zagadnienia.

5. Programy emitowane były w różnym czasie antenowym, a w przypadku magazynu językowego „Wieża Babel”, program nadawany był dwukrotnie, tj. rano i wieczorem, a także w Radiu Polonia. Należy podkreślić udział radiosłuchaczy w niektórych tego typu audycjach („Słowa i słówka”, „Powróćmy do tematu”), uwzględnienie audycji zarówno dla dzieci („Kleks”), jak i dla dorosłych oraz szeroką ofertę programową w tym zakresie w Radiu Polonia, w którym, oprócz powtórek audycji emitowanych w programach ogólnopolskich, nadawano audycje promujące naukę języka polskiego („Romans z angielskim”, „Elementarz”) oraz organizowano różnego rodzaju konkursy językowe.

Raz w roku Polskie Radio S.A. organizuje plebiscyt, w którym słuchacze wybierają osobę posługującą się dobrą polszczyzną („Chryzostom”), oraz

„Dzień dobrej polszczyzny”, kiedy to w kilkakrotnych „wejściach” antenowych przeprowadzane są rozmowy o współczesnej polszczyźnie i zachodzących w niej zjawiskach. Radio objęło ponadto patronatem akcję „Dyktando” (Program 3 wraz z Rozgłośnią Regionalną PR w Katowicach) i konkurs krasomówczy zakończony transmisją z finału w Golubiu-Dobrzyniu.

6. Polskie Radio przeznaczało ponad 90% kwartalnego czasu na audycje wytworzone pierwotnie w języku polskim, co było zgodne z art. 15 ust. 2 i 15a ust. 2 ustawy o radiofonii i telewizji, które zobowiązują do przeznaczania co najmniej 30% miesięcznego czasu nadawania w programie utworów słowno-muzycznych na utwory, które są wykonywane w języku polskim. Zobowiązują też do przeznaczania nie mniej niż 10% kwartalnego czasu nadawania programu na audycje wytworzone pierwotnie w języku polskim w okresie 3 lat przed rozpowszechnianiem w programie.

3.2.2. Kontrola realizacji ustawy o języku polskim

3.2.2.1. Inspekcja Handlowa

Główny Inspektorat Inspekcji Handlowej

1. W ramach kontroli wykonywania zadań, określonych w art. 7 ust. 1, 3 i 4 ustawy o języku polskim, do sprawowania której zobowiązuje Inspekcję Handlową art. 7 ust. 5 przedmiotowej ustawy, Główny Inspektor podejmował działania polegające na inspirowaniu, koordynowaniu i kontroli zadań wykonywanych bezpośrednio przez wojewódzkich inspektorów Inspekcji Handlowej, tj.:
 - 1) opracowywanie kwartalnych planów kontroli o znaczeniu krajowym oraz szczegółowych programów kontroli dla każdego z tematów i przekazywanie ich do realizacji wojewódzkim inspektoratom,
 - 2) ocenę kwartalnych planów kontroli przedkładanych przez wojewódzkie inspektoraty do zatwierdzenia,
 - 3) analizę i ocenę informacji z wykonania okresowych planów pracy kontrolnej, przedkładanych przez wojewódzkie inspektoraty Inspekcji Handlowej,
 - 4) przeprowadzanie kompleksowych kontroli realizacji zadań i kompetencji wykonywanych przez wojewódzkich inspektorów Inspekcji Handlowej.
2. W latach 2001-2003 (I półrocze) w kwartalnych planach kontroli o zasięgu krajowym ujęto 114 tematów dotyczących kontroli oznakowania towarów, podczas których kontrolowano przestrzeganie ustawy o języku polskim. Ponadto, w każdym z planów kontroli zamieszczano zalecenie, aby w trakcie kontroli, badaniem objąć przestrzeganie postanowień ustawy o języku polskim.
3. Na podstawie ustaleń kontroli przeprowadzonych przez Inspekcję Handlową, Główny Inspektorat przekazał do Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów 89 powiadomień o nieprzestrzeganiu przepisów ustawy o języku polskim, mogących stanowić czyny nieuczciwej konkurencji, określone w art. 3 ust. 1

ustawy z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁵². W 36 przypadkach Urząd wystosował, na podstawie art. 18 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy, wezwania do zaniechania działań noszących znamiona czynu nieuczciwej konkurencji.

Różnica pomiędzy liczbą powiadomień i wezwań, wystosowanych przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wynikała z dokonanej przez ten Urząd analizy przekazanej dokumentacji, wskazującej, iż Inspekcja Handlowa we własnym zakresie podjęła właściwe działania, mające na celu usunięcie praktyk naruszających przepisy ustawy o języku polskim.

4. Główny Inspektorat opracował pięć zbiorczych informacji obejmujących efekty prowadzonych przez Inspekcję Handlową kontroli zadań związanych z ochroną prawną języka polskiego w obrocie handlowym, na podstawie doraźnie zbieranych danych - narastająco od początku obowiązywania ustawy.

W czasie kontroli NIK dane zawarte w tych informacjach zostały dostosowane do rocznych okresów sprawozdawczych i uzupełnione o dodatkowe materiały zebrane z wojewódzkich inspektoratów. Pozwoliło to na pełniejszą ocenę efektów kontroli w zakresie przestrzegania ustawy o języku polskim.

5. W okresie objętym kontrolą do Głównego Inspektora oraz wojewódzkich inspektorów Inspekcji Handlowej wpłynęło łącznie 37.346 skarg, z czego 158 dotyczyło nieprzestrzegania ustawy o języku polskim (tj. 0,4% ogółu skarg). Najczęściej skargi dotyczyły braku:

- 1) oznaczenia w języku polskim oferowanych do sprzedaży takich towarów, jak: filmy do aparatów fotograficznych, kosmetyki, materiały budowlane, a także artykuły cukiernicze,
- 2) instrukcji w języku polskim korzystania z narzędzi elektrycznych, sprzętu elektronicznego itp.
- 3) polskojęzycznych opisów sposobu konserwacji ubiorów i odzieży.

Wszystkie skargi, które wpłynęły do Głównego Inspektoratu, były ewidencjonowane i, w zależności od charakteru sprawy, załatwiane przez Główny Inspektorat lub kierowane do rozpatrzenia przez właściwy miejscowo wojewódzki inspektorat Inspekcji Handlowej.

6. Pracownikom Inspektoratu zapewniono warunki doskonalenia sprawności językowej, umożliwiając im korzystanie z biblioteki Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, wyposażonej w słowniki i poradniki językowe. W badanym okresie Inspektorat nie organizował specjalistycznych kursów i szkoleń w omawianym zakresie.

⁵² Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503.

Wojewódzkie inspektoraty Inspekcji Handlowej

1. Ustalono, że w latach 2001–2003 (I półrocze) Inspekcja Handlowa przeprowadziła ogółem 70714 kontroli, w tym 39082 kontrole obejmujące kwestie przestrzegania ustawy o języku polskim, co stanowiło 55,3% kontroli ogółem. W strukturze skontrolowanych podmiotów największy udział miały punkty sprzedaży detalicznej (średnio 71,5%), gastronomicznej (11,8%) i hurtowej (7%). W wyniku kontroli stwierdzono 2260 przypadków naruszeń ustawy o języku polskim, polegających m.in. na:
 - 1) braku nazwy towaru w języku polskim,
 - 2) stosowaniu wyłącznie obcojęzycznych opisów towarów,
 - 3) określaniu właściwości towarów z pominięciem polskiej wersji językowej,
 - 4) umieszczaniu napisów ostrzegawczych oraz przeciwwskazań żywieniowych w języku obcym,
 - 5) braku instrukcji obsługi bądź sposobu konserwacji w języku polskim,
 - 6) oferowaniu do sprzedaży artykułów mających warunki gwarancji wyłącznie w językach obcych,
 - 7) stosowaniu druków zleceń na usługi w języku obcym.
2. W wyniku przeprowadzonych kontroli sformułowano łącznie 2325 wystąpień pokontrolnych, wydano 1805 decyzji i żądań usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości. W 1552 przypadkach skierowano wnioski o ukaranie za czyn określony w art. 15 ustawy o języku polskim. W następstwie tych wniosków ukarano 1296 osób, w tym 1254 karą grzywny. Ponadto w 5 przypadkach orzeczono nawiązkę w łącznej kwocie 800 zł z przeznaczeniem na Fundusz Promocji Twórczości.

W 274 sprawach zastosowano środki oddziaływania wychowawczego, przewidziane w art. 41 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - Kodeks wykroczeń⁵³. Udzielano także konsumentom oraz przedsiębiorcom porad i instrukcji dotyczących stosowania ustawy o języku polskim.
3. W latach 2002-2003 (I półrocze) wojewódzkie inspektoraty Inspekcji Handlowej wydały na wnioski organów celnych 169 opinii w sprawach dotyczących wprowadzenia na polski obszar celny towarów niemających wymaganych oznaczeń w języku polskim.

W badanym okresie przekazano do wiadomości administratora krajowego systemu informowania 11 opinii o produktach niebezpiecznych, w tym: zabawek pluszowych i zabawek z tworzyw sztucznych, monitorów komputerowych, wyłączników zegarowych oraz hulajnóg i skuterów z silnikiem elektrycznym.

⁵³ Dz. U. Nr 12, poz. 114 ze zm.

Wyniki kontroli przeprowadzonej na zlecenie NIK przez wojewódzkie inspektoraty Inspekcji Handlowej

1. Najwyższa Izba Kontroli – na podstawie art. 12 pkt 3 ustawy o NIK – zleciła Inspekcji Handlowej przeprowadzenie doraźnych kontroli w sklepach wielkopowierzchniowych w zakresie przestrzegania przepisów ustawy o języku polskim, ze szczególnym uwzględnieniem poprawności używanego w obrocie prawnym języka polskiego.

Badaniami kontrolnymi na terenie całego kraju objęto 48 wielkopowierzchniowych obiektów handlowych – po 3 placówki w każdym województwie. Kontrolą objęto artykuły żywnościowe (w 41 spośród skontrolowanych sklepów) oraz nieżywnościowe (w 48 sklepach) zarówno importowane, jak i krajowe. Prawidłowość oznakowania sprawdzono dla 10% dostępnych w sprzedaży partii artykułów żywnościowych i nieżywnościowych z importu oraz co najmniej odpowiednio 50 partii produktów krajowych wytypowanych przez każdy wojewódzki inspektorat Inspekcji Handlowej. Nieprawidłowości stwierdzono w 40 obiektach.

2. Kontrola produktów żywnościowych z importu obejmowała łącznie we wszystkich grupach asortymentowych 21778 partii o wartości 5902 tys. zł. Prawidłowość oznakowania sprawdzono dla 2475 partii o wartości 552,1 tys. zł. Zakwestionowano 495 partii o wartości 118,3 tys. zł, tj. 20% objętych badaniami kontrolnymi. Największy udział zakwestionowanych partii wystąpił w następujących artykułach: wyroby garmazeryjne – 50%, wyroby tytoniowe – 50%, miód pszczeli – 50%, makaron – 49%, mrożone wyroby kulinarne – 30%, mleko i przetwory – 29%, drób i przetwory – 25%, wyroby cukiernicze – 24%.

Stwierdzone nieprawidłowości polegały przede wszystkim na braku tłumaczenia na język polski niektórych informacji o cechach i właściwościach produktów, takich jak: nazwy rodzaju środka spożywczego, sposobu przygotowania lub stosowania, warunków przechowywania, napisów poprzedzających datę minimalnej trwałości lub terminu przydatności do spożycia, wszystkich składników występujących w środku spożywczym, właściwości towaru, napisów ostrzegawczych. Stwierdzono także błędy literowe i ortograficzne oraz stawianie polskojęzycznej wersji tekstu na pozycji podrzędnej w stosunku do tekstu obcojęzycznego, o czym świadczy rozmiar zastosowanej czcionki (trudnej do odczytania).

- W trakcie kontroli w supermarkecie „Champion” w Łodzi zakwestionowano 5 partii napojów alkoholowych importowanych z Holandii, Francji i Szwecji o wartości 1448 zł oznaczonych wyłącznie obcojęzycznymi opisami bez polskiej wersji językowej. Na etykietach 11 partii win importowanych z Francji o wartości 7870 zł nie podano w języku polskim informacji o ich właściwościach (np. wytrawne, słodkie, półsłodkie).
- Na opakowaniach importowanej herbaty, sprzedawanej w supermarkecie „Stokrotka” w Lublinie, stwierdzono brak tłumaczenia na język polski tekstu informującego o właściwościach herbaty, m.in. o tym, że herbata jest wolna od GM, nie zawiera kalorii,

kwasu taninowego, a także informacji o zawartości w herbacie około 3% kofeiny. Ponadto nie przetłumaczono tekstu "Do not add milk or sugar" (nie dodawać mleka lub cukru).

- W supermarkecie „Elea” w Katowicach stwierdzono w sprzedaży 33 opakowania importowanej herbaty o wartości 171,27 zł, która miała nieczytelne oznaczenia w języku polskim. Tekst napisano mikrodrukiem, a jego odczytanie możliwe było dopiero za pomocą lupy.
 - W supermarkecie „Zielony Market” w Mrągowie zakwestionowano 4 partie makaronów greckich, na opakowaniach których wyraz makaron zapisano w formie „macaron”, a zimno - „zim a”.
 - W hipermarkecie „Tesco” w Krakowie zakwestionowano 14 partii importowanych artykułów żywnościowych na kwotę 8751,68 zł, w tym: 4 partie makaronów, 4 partie serów, 3 partie wyrobów cukierniczych, 1 partię oliwy z oliwek i 2 partie herbaty z uwagi na brak polskojęzycznej wersji nazwy środka spożywczego, składników w nim występujących, sposobu przygotowania, zawartości netto, zapisu dotyczącego daty ważności, kraju pochodzenia lub właściwości; artykuły te zostały wycofane ze sprzedaży.
 - W „Rojal Markecie” w Elblągu zastrzeżenia co do prawidłowości i jakości tłumaczenia oznakowania obcojęzycznego wniesiono do 8 partii importowanych towarów, tj. 25% badanych, w następujących grupach towarowych: makarony – z powodu nieprawidłowego przetłumaczenia na język polski określenia „data minimalnej trwałości” jako „niech konsumować lepiej w ciągu” oraz nieużywania znaków diakrytycznych (zamiast „ą, ę, ś, ć, ź, ń, ł” użyto „a, e, s, c, z, n, l”); przetwory owocowe i warzywne – ze względu na brak polskiej wersji językowej warunków przechowywania, sposobu przyrządzenia (w oznakowaniu partii ryżu chińskiego), opisu wartości dietetycznej i energetycznej, sformułowanego zbyt małą czcionką tekstu w wersji polskojęzycznej w stosunku do tekstu w języku obcym, a także dużą liczbę błędów literowych („odżywcce” zamiast „odżywcze”, „dzinnego” zamiast „dziennego”, „wapña” zamiast „wapnia”, „znaczcza” zamiast „oznaczono”).
3. Spośród objętych kontrolą 2099 partii produktów krajowych o wartości 356,9 tys. zł zakwestionowano 21 partii (1,0%) o wartości 4,9 tys. zł. Zastrzeżenia wniesiono do oznakowania wyrobów cukierniczych, wyrobów tytoniowych, drobiu i jego przetworów, kawy, przetworów owocowych i warzywnych oraz 1 partii napojów alkoholowych.
- Stwierdzone uchybienia polegały na: błędach literowych, użyciu określeń „light”, „menthol” czy „superslims” na papierosach, podaniu tabeli kaloryczności w języku obcym, podaniu kraju pochodzenia w wersji obcojęzycznej, zamieszczeniu informacji o walorach kawy w języku obcym.
4. Kontrolą objęto 2881 partii produktów nieżywnościowych z importu o wartości 2483,7 tys. zł, z czego zakwestionowano 427 partii o wartości 319,5 tys. zł, tj. 14,8% objętych badaniami kontrolnymi.
- Wyroby kosmetyczne nie miały polskiego odpowiednika słowa „ingredients” poprzedzającego wykaz składników, polskojęzycznej informacji o właściwościach wyrobu oraz tłumaczenia kategorii kosmetyku.

- Sprzęt AGD i RTV nie miał polskiej wersji językowej zwrotu „made in”, „fabricato in” poprzedzającego określenie kraju pochodzenia, a także ze względu na brak w polskiej wersji językowej nazwy wyrobu, jego przeznaczenia oraz instrukcji obsługi.
 - Ustalono, że w przypadkach zamieszczania kilkujęzycznych tekstów na niewielkich opakowaniach (w szczególności kosmetyków) były one pisane drobną czcionką, co negatywnie wpływało na ich czytelność; teksty w języku polskim były obarczone błędami ortograficznymi, stylistycznymi, składniowymi i interpunkcyjnymi, np. „bateriyne”, „zwolniuone”, „odłączają” itp.
 - Na tylnych ściankach czterech modeli importowanych kuchenek mikrofalowych, sprzedawanych w hipermarkecie „Media Markt” w Lublinie, umieszczone były ostrzeżenia o szkodliwości promieniowania mikrofalowego sporządzone w 13 językach obcych bez polskiej wersji językowej.
5. Ocenie poddano również 2355 partii towarów nieżywnościowych produkcji krajowej o wartości 1057,6 tys. zł, z czego zakwestionowano 56 partii (2,4%) o wartości 14,3 tys. zł. Uchybienia polegały m.in. na użyciu obcojęzycznej nazwy produktów i ich właściwości, braku tłumaczenia słowa „ingredients” (składniki):
- Z oferowanych do sprzedaży na terenie województwa świętokrzyskiego artykułów przemysłowych kontrolą objęto 150 partii kosmetyków i sprzętu AGD o wartości 67,9 tys. zł. Nieprawidłowości stwierdzono w oznaczeniu 6 partii kosmetyków, na których producent nie podał polskiej wersji językowej słowa „składniki”.
 - W trakcie kontroli hipermarketu „E. Leclerc” w Rzeszowie zakwestionowano partię świeczników produkcji krajowej o wartości 299,85 zł z powodu braku oznaczenia wyrobu w języku polskim i zamieszczenia przez producenta obcojęzycznej nazwy na opakowaniu o treści: „Living with nature NEO Spiro Decoration, Design and Quality NEO Spiro of Poland”.
6. Stwierdzone przez Inspekcję Handlową nieprawidłowości w zakresie przestrzegania przepisów ustawy o języku polskim stanowiły podstawę do:
- 1) skierowania 18 wniosków do sądów rejonowych z art. 15 ust. 1 ustawy o języku polskim,
 - 2) wydania 11 decyzji wstrzymujących wprowadzenie produktów do obrotu lub wycofujących je z obrotu w związku z naruszeniem przepisów ustawy,
 - 3) skierowania w 28 przypadkach żądania usunięcia nieprawidłowości porządkowych lub organizacyjnych,
 - 4) wystosowania 452 wystąpień pokontrolnych, informujących o stwierdzonych uchybieniach i zawierających wnioski o ich usunięcie,
 - 5) zastosowania w 15 przypadkach, na podstawie art. 41 Kodeksu wykroczeń środków oddziaływania wychowawczego.

3.2.2.2. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

1. Kontrola wykonywania zadań wynikających z ustawy o języku polskim wykazała, że Urząd na podstawie art. 18 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁵⁴, kierował wezwania do zaniechania działań noszących znamiona czynu nieuczciwej konkurencji, które zostały stwierdzone w trakcie kontroli, przeprowadzonych przez wojewódzkie inspektoraty Inspekcji Handlowej.

Wezwania te dotyczyły m.in. wprowadzania do obrotu handlowego towarów z obcojęzycznym oznakowaniem bez podania polskojęzycznej wersji, co było niezgodne z przepisami art. 7 ust. 1, 3 i 4 ustawy o języku polskim. W okresie objętym kontrolą Urząd wystosował 36 takich wezwań, których wynikiem było złożenie przez przedsiębiorców deklaracji o niezwłocznym usunięciu nieprawidłowości i zaniechaniu prowadzenia niedozwolonych praktyk. Urząd nie weryfikował składanych oświadczeń, przenosząc ten obowiązek na Inspekcję Handlową.

2. Ustalono, że prowadzona przez Urząd w badanym okresie akcja informacyjna i edukacyjna, mająca na celu upowszechnianie postanowień ustawy o języku polskim oraz wyjaśnienie wątpliwości dotyczących jej stosowania, obejmowała opracowanie w 2001 r. notatki prasowej pt. „Stanowisko Prezesa UOKiK w sprawie ukazywania się ofert pracy w językach obcych”.

Ponadto, w badanym okresie Urząd udzielił 8 pisemnych odpowiedzi na zapytania dotyczące: interpretacji przepisów ustawy, użycia języka polskiego w umowach, sporządzania dokumentacji związanej z obrotem prawnym, oznaczenia produktów i wyglądu etykiet.

3. W latach objętych kontrolą Urząd zlecił 4 organizacjom pozarządowym 9 zadań polegających m.in. na świadczeniu konsumentom bezpłatnego poradnictwa i pomocy prawnej w zakresie uprawnień konsumentów oraz dochodzenia ich roszczeń, udzielania konsultacji prawnych dla powiatowych (miejskich) rzeczników konsumentów oraz konsumentów indywidualnych. Wydatki na ten cel wyniosły 6.215 tys. zł.
4. W badanym okresie do Urzędu wpłynęło i zostało rozpatrzonych 13 skarg dotyczących nieprzestrzegania ustawy o języku polskim. W 3 przypadkach skarżącym udzielono odpowiedzi po 2 lub 3 miesiącach od wpłynięcia skargi.
5. Kontrola wykazała, że pracownikom Urzędu zapewniono warunki doskonalenia posługiwania się językiem polskim, poprzez systematyczne wyposażanie biblioteki w słowniki i poradniki językowe. W badanym okresie Urząd nie organizował szkoleń w tej dziedzinie.

⁵⁴ Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503, ze zm.

6. Stwierdzone w wyniku kontroli uchybienia polegały na niepodjęciu przez Urząd kontroli używania języka polskiego w obrocie prawnym, do czego zobowiązuje go art. 7 ust. 5 ustawy o języku polskim. Zamiast tego Urząd jedynie zlecał przeprowadzenia takich kontroli Inspekcji Handlowej.

Z ustaleń kontroli wynika, że zgodnie z regulaminem organizacyjnym Urzędu, do zadań Departamentu Polityki Konsumenckiej należą sprawy z zakresu ochrony interesów konsumentów, wynikające m.in. z ustawy o języku polskim; zadania te Departament wykonuje m.in. poprzez kontrolę używania w obrocie prawnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej języka polskiego, współpracując w tym zakresie z Inspekcją Handlową.

Zgodnie z art. 26 pkt 21 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, do zakresu działania Prezesa Urzędu należy m.in. wykonywanie innych zadań określonych w ustawie lub w ustawach odrębnych, do których zalicza się także ustawę o języku polskim. Kontrola używania języka polskiego w obrocie prawnym może być sprawowana zarówno w formie zlecenia kontroli Inspekcji Handlowej, jak również poprzez samodzielne kontrole prowadzone przez pracowników UOKiK na podstawie m.in. art. 57 ust. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, stanowiącym, że w toku postępowania przed Prezesem Urzędu może być przeprowadzona przez upoważnionego pracownika Urzędu kontrola u każdego przedsiębiorcy lub każdego związku przedsiębiorców w zakresie objętym tym postępowaniem.

3.2.2.3. Rada Języka Polskiego.

Rada Języka Polskiego (Rada, RJP) opracowała *Sprawozdanie o stanie języka polskiego* i przekazała je do Sejmu RP oraz Senatu RP w dniu 3 lutego 2003 r. W sprawozdaniu tym RJP omówiła i oceniła m.in. takie zagadnienia, jak: działalność legislacyjna Sejmu RP i Senatu RP oraz działanie wybranych organów administracji publicznej.

1. RJP pozytywnie oceniła różnorodność sposobów i metod w zakresie poradnictwa językowego. Rada - zgodnie z ustawą o języku polskim i ze swoim statutem - udzielała porad językowych (ok. 200 rocznie), opracowywała ekspertyzy (w 2002 r. - 7), podejmowała uchwały dotyczące zmian w ortografii (w 2002 r. - 6), wydała opinie rozstrzygające wątpliwości w zakresie użycia języka polskiego (w 2002 r. - 176), włączała się do dyskusji nad językiem polskim w zreformowanej szkole, zajmowała się zawodowymi i środowiskowymi odmianami polszczyzny.

Upowszechnianiu wiedzy o języku i tendencjach w nim zachodzących służy Forum Kultury Słowa organizowane przez Radę co dwa lata, a także konferencje poświęcone problematyce komunikacji językowej. Rada zaproponowała też ponad stu oficynom wydawniczym współpracę w formie oceny wydawnictw słownikowych i innych pozycji z zakresu kultury języka polskiego.

2. RJP pozytywnie oceniła działalność Inspekcji Handlowej i Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów w zakresie kontroli używania języka polskiego

w obrocie prawnym. Stwierdzono, że stopień przestrzegania ustawy o języku polskim w obrocie prawnym jest bardzo różny – od rażących naruszeń jej przepisów do całkowitego ich przestrzegania.

Między tymi skrajnymi możliwościami mieści się wiele rozwiązań pośrednich: najczęściej polegają one na formalnym zadośćuczynieniu przepisom ustawy, przy niepełnej realizacji tego, o co w niej istotnie chodzi – informacje o towarach podawane w języku polskim są często niepełne, słabo widoczne lub błędnie sformułowane. Inspekcja Handlowa w trakcie kontroli nie brała pod uwagę tych uchybień, ponieważ nie stanowi to formalnego naruszenia przepisów ustawy.

3. RJP pozytywnie oceniła działania mediów na rzecz poprawności i sprawności językowej Polaków. Działania prowadzone w tym zakresie miały dwojaki charakter: upowszechniania wiedzy o języku polskim i jego kulturze w środkach masowego przekazu (audycje radiowe i programy telewizyjne poświęcone polszczyźnie) oraz poradnictwa językowego i szkoleń dla pracowników radia i telewizji.

Jednakże obszerna, bardzo potrzebna i pożyteczna działalność polskiego radia w zakresie upowszechniania wiedzy o języku polskim i jego ochronie została zdaniem Rady zubożona po zaprzestaniu nadawania cyklicznego programu językowego pt. „Czy mówisz po polsku” w III programie PR.

4. RJP stwierdziła tendencję stopniowego odchodzenia od wulgaryzacji języka w mediach, choć do osiągnięcia stanu zadowalającego jest jeszcze daleko. Najskuteczniej przed wulgaryzacją języka broni się radio, zwłaszcza radio publiczne. Więcej niż w radiu jest wulgaryzmów w programach telewizyjnych i prasie, co wiąże się z obserwowaną od kilkunastu lat tendencją do upotocznienia jej języka.

Zjawiskiem stosunkowo nowym jest natomiast wulgarność języka w Internecie, zwłaszcza w rozmowach prowadzonych za pomocą tzw. czatów.

5. RJP stwierdziła, że reforma oświaty w zasadzie sprzyja ochronie języka polskiego, chociaż nie można zapominać o widocznych niebezpieczeństwach, do których zaliczono:

- 1) ograniczaniu wiedzy o języku do minimum i zbyt ogólnym formułowaniu punktów ją sygnalizujących w podstawach programowych, co może być dla wydawców i części recenzentów pretekstem do tego, by żądać od autorów programów nauczania i podręczników eliminacji wielu pożytecznych pojęć i terminów językoznawczych z publikacji szkolnych,
- 2) różnorodności naukowych interpretacji różnych zjawisk językowych, co - przy braku określenia wymaganych w podstawach programowych treści nauczania języka polskiego - może to prowadzić do dużych rozbieżności, czy wręcz sprzeczności w ujęciu tych samych spraw; w skrajnych przypadkach naraża to uczniów na niepowodzenia egzaminacyjne,
- 3) opacznym rozumieniu nauczania blokowego, które może prowadzić do zintegrowania kształcenia literackiego z kulturowym, medialnym,

filozoficznym, historycznym itp. przy równoczesnej izolacji kształcenia językowego, przez co przedmiot „język polski” ulega rozbiciu i obniża się jego ranga,

- 4) podyktowane trudnościami finansowymi ograniczanie do minimum liczby obowiązkowych godzin języka polskiego w szkole - przy równoczesnym dążeniu do zwiększenia liczebności klas - nie sprzyja to realizacji podstawowych celów nauczania języka polskiego w reformowanej szkole, a mianowicie rozwijaniu sprawności językowej uczniów.
6. Zdaniem Rady możliwość ochrony języka polskiego jest zawarta w podstawach programowych i standardach egzaminacyjnych dla poszczególnych etapów kształcenia i typów szkół, jednakże jej realizacja zależy w dużej mierze od treści programowych, zawartych w programach autorskich i realizowanych w podręcznikach szkolnych⁵⁵.

RJP wskazała na potrzebę wypracowania spójnej państwowej polityki językowej w odniesieniu do nauczania języka polskiego jako obcego, ponieważ:

- 1) obecnie nie istnieje instytucja, która byłaby odpowiedzialna za wszystkie sprawy, związane z nauczaniem języka polskiego jako obcego i była wyposażona w odpowiednie kompetencje merytoryczne i organizacyjne;
- 2) nauczanie języka polskiego jako obcego odbywa się obecnie w Polsce w kilku placówkach uniwersyteckich, a także w coraz liczniejszych prywatnych szkołach językowych; nauczanie to odbywa się na podstawie różnych programów i różnych podręczników;
- 3) bardzo niedobra jest sytuacja w zakresie podręczników do uczenia języka polskiego jako obcego dzieci i młodzieży szkolnej, zwłaszcza młodzieży polonijnej. Istnieje więc pilna potrzeba napisania takich podręczników lub choćby modyfikacja istniejących podręczników polskich dla potrzeb polonijnych.
7. RJP negatywnie oceniła działalność legislacyjną Sejmu RP i Senatu RP wobec wymagań ochrony języka polskiego. W działalności legislacyjnej Sejmu i Senatu RP w latach 2000-2002 zauważono m.in. tendencję ograniczania zakresu ustawy o języku polskim. Rada uważa, że drugie zdanie art. 5 ust. 2 i art. 6 ustawy z dnia 12 września 2002 r. o normalizacji⁵⁶ są sprzeczne z art. 27 Konstytucji RP i opartej na nim ustawy o języku polskim, a tym samym także z prawem Unii Europejskiej, które wymaga wprowadzenia norm europejskich zgodnych z prawem krajowym. Przedmiotowy akt prawny zawiera możliwość wdrożenia w Polsce norm europejskich w języku oryginału.

⁵⁵ Według danych, pochodzących ze strony internetowej MENiS z sierpnia 2002 r., obecnie na ministerialną listę podręczników do nauki języka polskiego jest wpisanych 65 tytułów dla klas IV-VI szkoły podstawowej, 69 – dla gimnazjum i 6 – dla nowego liceum ogólnokształcącego, z czego średnio połowa to podręczniki do nauki o języku polskim i kształcenia językowego.

⁵⁶ Dz. U. Nr 169, poz. 1386.

Podobne problemy wystąpiły w ustawie o zmianie ustawy z dnia 6 września 2001 r. Prawo farmaceutyczne⁵⁷ i w rządowym projekcie ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Zarówno Sejm, jak i Senat RP oraz komisje obu tych ciał, w trakcie debaty nad używaniem języka polskiego lub nad formułowaniem aktów prawnych, nie zwracały się do Rady Języka Polskiego z prośbą o wyrażenie opinii lub zajęcie stanowiska.

8. RJP negatywnie oceniła działania wybranych organów państwa i administracji na rzecz poprawnego używania języka przez własnych pracowników i doskonalenia ich sprawności językowej. Rada Języka Polskiego w ankiecie, przesłanej w końcu 2001 r. do biur rzeczników prasowych 15 ministerstw, sformułowała pytania dotyczące: kierowania się przepisami ustawy przez pracowników przy formułowaniu pism i rozporządzeń; osoby odpowiedzialnej za kształt językowy tworzonych pism i rozporządzeń, zasięgania porad językowych oraz korzystania ze słowników i poradników językowych przez pracowników, działań w zakresie ochrony języka polskiego⁵⁸.

4. Informacje dodatkowe o przeprowadzonej kontroli

W trakcie kontroli, działając na podstawie art. 29 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, zasięgnięto informacji w 27 jednostkach niekontrolowanych. W czasie badań kontrolnych powołano 13 biegłych. Zastrzeżenia do protokołu kontroli zgłosił Prezes Polskiego Radia S.A.; do tych zastrzeżeń kontroler sporządził stanowisko. Nie zgłoszono zastrzeżeń do wystąpień pokontrolnych. W wyniku przeprowadzonych kontroli do kierowników skontrolowanych jednostek skierowano łącznie 481 wystąpień pokontrolnych.

W wystąpieniu skierowanym do Ministra Kultury Najwyższa Izba Kontroli wnioskowała m. in. o:

- 1) rozważenie zintensyfikowania działań na rzecz szerzenia wiedzy o języku polskim i jego roli w kulturze,
- 2) kontynuowanie działań zmierzających do większej dbałości o poprawne używanie języka polskiego i doskonalenie sprawności językowej pracowników Ministerstwa.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne Minister Kultury poinformował NIK o przyjęciu do realizacji wszystkich wniosków pokontrolnych.

W wystąpieniu skierowanym do Ministra Edukacji Narodowej i Sportu Najwyższa Izba Kontroli wnioskowała m.in. o:

- 1) doskonalenie sprawności językowej pracowników Ministerstwa m.in. poprzez uwzględnienie w szkoleniach zagadnień z zakresu poprawnego redagowania pism urzędowych, umów i aktów prawnych,

⁵⁷ Dz. U. Nr 126, poz. 1381, ze zm.

⁵⁸ Na ankietę odpowiedziały 4 z 15 ministerstw; brak reakcji ministerstw może świadczyć o tym, że urzędnicy nie przywiązują wagi do przestrzegania przepisów ustawy

- 2) podjęcie działań w celu uzyskania danych o placówkach nauczania dla polskiej mniejszości narodowej za granicą oraz liczby osób uczących się języka polskiego za granicą.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne Minister Edukacji Narodowej i Sportu poinformowała NIK o przyjęciu do realizacji wszystkich wniosków pokontrolnych. Między innymi w ministerstwie poddano szczegółowej analizie stwierdzone w wyniku kontroli błędy językowe w przygotowanych dokumentach. Postanowiono, że doskonalenie umiejętności redagowania tekstów będzie przedmiotem systematycznych szkoleń pracowników ministerstwa.

W wystąpieniu skierowanym do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji Najwyższa Izba Kontroli wniosowała o:

- 1) podjęcie działań zmierzających do wyeliminowania błędów językowych w opracowywanych w Ministerstwie projektach aktów normatywnych oraz w umowach z kontrahentami zagranicznymi,
- 2) kontynuowanie działań zapewniających doskonalenie zawodowe pracowników w zakresie poprawnego stosowania języka polskiego.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji poinformował NIK o przyjęciu do realizacji wszystkich wniosków pokontrolnych.

Po kontroli 10 urzędów wojewódzkich, Najwyższa Izba Kontroli sformułowała w stosunku do 6 wniosków pokontrolnych, dotyczące rozszerzenia działań mających na celu ochronę języka polskiego poprzez stwarzanie warunków do właściwego rozwoju języka i doskonalenie sprawności językowej pracowników Urzędu. W odpowiedziach na wystąpienia wojewodowie poinformowali NIK o już podjętych lub zamierzonych w najbliższym czasie działaniach w tym zakresie, polegających na organizowaniu szkoleń, kursów i innych form doskonalenia znajomości języka polskiego.

W wystąpieniu pokontrolnym do Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów NIK wniosowała o:

- 1) rozważenie podjęcia działań w celu realizacji obowiązków wynikających z art. 3 ust. 1 i 2 oraz art. 7 ust. 5 ustawy o języku polskim,
- 2) rozważenie zintensyfikowania działań na rzecz promocji stosowania poprawnego języka polskiego w obrocie prawnym i handlowym,
- 3) rozpatrywanie wpływających do Urzędu skarg w terminie określonym w art. 237 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów poinformował NIK o przyjęciu do realizacji wszystkich wniosków pokontrolnych.

W wystąpieniu pokontrolnym do Głównego Inspektora Inspekcji Handlowej Najwyższa Izba Kontroli wniosowała o podjęcie dalszych działań na rzecz ochrony języka polskiego, poprzez:

- 1) wzmożenie działań kontrolnych na rzecz realizacji obowiązku ochrony języka polskiego, w tym objęcie w szerszym zakresie – w przypadkach podejmowania kontroli u producentów, importerów oraz w hurtowniach – faktur i rachunków używanych w obrocie prawnym pomiędzy tymi podmiotami,
- 2) organizowanie dla pracowników Inspektoratu szkoleń i kursów, mających na celu doskonalenie ich sprawności językowej, a także zakup słowników poprawnej polszczyzny i poradników językowych,
- 3) wystąpienie do organizacji pozarządowych, reprezentujących interesy konsumentów, z inicjatywą współpracy na rzecz ochrony języka polskiego.

Po kontroli 10 wojewódzkich inspektoratów Inspekcji Handlowej, Najwyższa Izba Kontroli sformułowała w stosunku do 7 inspektoratów wnioski pokontrolne, dotyczące usprawnienia działalności kontrolnej m.in. poprzez:

- 1) każdorazowe kierowanie wystąpień pokontrolnych do podmiotów naruszających przepisy ustawy o języku polskim ze wskazaniem terminu, w którym adresat wystąpienia powinien nadesłać odpowiedź,
- 2) egzekwowanie od podmiotów kontrolowanych udzielania odpowiedzi na wystąpienia pokontrolne,
- 3) podjęcie działań mających na celu bieżące monitorowanie wykonania żądań i wniosków pokontrolnych przez kontrolowane podmioty oraz niedopuszczanie do opóźnień w wysyłaniu monitów,
- 4) wydawanie opinii na wnioski organów celnych w terminie 3 dni roboczych od daty zatrzymania produktu.

W odpowiedziach na wystąpienia pokontrolne Główny Inspektor Inspekcji Handlowej oraz wojewódzcy inspektorzy poinformowali NIK, że przyjmują do realizacji wnioski pokontrolne.

W wyniku 48 kontroli wielkopowierzchniowych placówek handlowych, działająca z upoważnienia NIK, Inspekcja Handlowa wystosowała 452 wystąpienia pokontrolne do producentów, importerów oraz właścicieli placówek handlowych, w których wnioskowała o posługiwanie się w obrocie prawnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej polskojęzycznymi wersjami instrukcji obsługi, warunków gwarancji, informacji o właściwościach towarów i usług oraz stosowanie polskiego nazewnictwa towarów i usług.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne ich adresaci deklarują usunięcie wskazanych nieprawidłowości i oznakowanie produktów zgodnie z przepisami ustawy o języku polskim.

W wystąpieniu pokontrolnym do Prezesa Zarządu Spółki Telewizja Polska S.A. Najwyższa Izba Kontroli wnioskowała o:

- 1) podjęcie działań mających na celu wykonanie uchwały Rady Programowej z dnia 8 maja 2003 r. w części dotyczącej zwiększenia roli i aktywności komórki zajmującej się obserwacją języka używanego w programach Telewizji Polskiej,

- 2) dostosowanie struktury organizacyjnej Ośrodka Szkolenia - Akademii Telewizyjnej do faktycznego podziału kompetencji pomiędzy nią a Biurem Programowym TVP S.A.,
- 3) rozważenie wznowienia, prowadzonych przez Biuro Programowe TVP S.A., analiz językowych audycji i programów uwzględniających opinie ekspertów zewnętrznych,
- 4) rozważenie uwzględnienia uwag zawartych w opinii Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji dotyczących oferty programowej w Programie Satelitarnym TV Polonia.

W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne Prezes Zarządu Spółki Telewizja Polska S.A. poinformował NIK, że Telewizja Polska przywiązywała zawsze najwyższą uwagę do ochrony języka polskiego. Nieprawidłowości wskazane w wystąpieniu pokontrolnym NIK mają charakter organizacyjny i będą przedmiotem zainteresowania odpowiednich organów Spółki.

W wystąpieniu pokontrolnym do Prezesa Zarządu Polskiego Radia S.A. Najwyższa Izba Kontroli wnioskowała o dostosowanie zasad funkcjonowania Kart Mikrofonowych do przepisów wewnętrznych oraz o zachowanie należytej staranności pod względem poprawności językowej przy sporządzaniu umów z kontrahentami zagranicznymi. W odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne NIK dyrektor biura Zarządu poinformowała NIK o przyjęciu do realizacji wniosków pokontrolnych.

Z nadesłanych do NIK informacji o sposobie wykorzystania przez skontrolowane jednostki ocen i uwag oraz wykonania wniosków wynikało, że - według stanu na 21 kwietnia 2004 r. - na ogólną liczbę 47 wniosków pokontrolnych (poza kilkuset wnioskami sformułowanymi przez Inspekcję Handlową w wyniku 48 kontroli wielkopowierzchniowych obiektów handlowych) zrealizowano 23, niezrealizowanych wniosków było 19, a 5 znajdowały się w trakcie realizacji.

Załącznik nr 1

Wykaz jednostek objętych kontrolą

1. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu
2. Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych
3. Telewizja Polska S.A.
4. Polskie Radio S.A.
5. Rada Języka Polskiego

Urzędy wojewódzkie

6. Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku
7. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach
8. Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie
9. Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie
10. Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi
11. Warmińsko-Mazurski Urząd Wojewódzki w Olsztynie
12. Opolski Urząd Wojewódzki w Opolu
13. Podkarpacki Urząd Wojewódzki w Rzeszowie
14. Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie
15. Dolnośląski Urząd Wojewódzki we Wrocławiu

Wojewódzkie inspektoraty Inspekcji Handlowej

16. Podlaski Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej w Białymstoku
17. Śląski Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej w Katowicach
18. Małopolski Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej w Krakowie
19. Lubelski Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej w Lublinie
20. Łódzki Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej w Łodzi
21. Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej w Olsztynie
22. Opolski Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej w Opolu
23. Podkarpacki Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej w Rzeszowie
24. Mazowiecki Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej w Warszawie
25. Dolnośląski Wojewódzki Inspektorat Inspekcji Handlowej we Wrocławiu.

Wykaz ważniejszych normatywnych aktów prawnych

1. Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. Nr 90, poz. 999 ze zm.; ost. zm. Dz. U. z 2003 r. Nr 73, poz. 661).
2. Ustawa z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o języku polskim (Dz. U. Nr 92, poz. 878).
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 ze zm.; ost. Dz. U. z 2003 r. Nr 203, poz. 1996).
4. Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 65, poz. 385 ze zm.; ost. zm. Dz. U. z 2003 r. Nr 213, poz. 2081).
5. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji (Dz. U. z 2001 r. Nr 101, poz. 1114 ze zm.; ost. zm. Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 874).
6. Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz. U. z 2003 r. Nr 86, poz. 804; ost. zm. Dz. U. z 2003 r. Nr 170, poz. 1652).
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503).
8. Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (Dz. U. z 2001 r. Nr 4, poz. 25 ze zm.; ost. zm. Dz. U. z 2002 r. Nr 229, poz. 2275).
9. Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o administracji rządowej w województwie (Dz. U. z 2001 r. Nr 80, poz. 872 ze zm.; ost. zm. Dz. U. Nr 149 z 2003 r., poz. 1452).
10. Ustawa z dnia 22 stycznia 2000 r. o ogólnym bezpieczeństwie produktów (Dz. U. Nr 15, poz. 179 ze zm. ost. zm. Dz. U. z 2002 r. Nr 166, poz. 1360).
11. Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24 ze zm.; ost. zm. Dz. U. z 2001 r. Nr 112, poz. 1198).
12. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. Nr 12, poz. 114 ze zm.; ost. zm. Dz. U. z 2004 r. Nr 11, poz. 95).
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 marca 2002 r. w sprawie sposobu współdziałania organów Inspekcji Handlowej z powiatowym (miejskim) rzecznikiem konsumentów, organami administracji rządowej i samorządowej, organami kontroli oraz organizacjami pozarządowymi reprezentującymi interesy konsumentów (Dz. U. Nr 24, poz. 243).
14. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 4 czerwca 2002 r. w sprawie produktów podlegających zatrzymaniu podczas kontroli celnej, trybu postępowania organów celnych przy ich zatrzymywaniu oraz właściwości i zadań organów wydających opinię o tych produktach (Dz. U. Nr 91, poz. 809).
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 września 2001 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu przeprowadzania kontroli przedsiębiorców i związków przedsiębiorców w toku postępowania przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Dz. U. Nr 116, poz. 1240).
16. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 28 lutego 2002 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania organów Inspekcji Handlowej, wzoru legitymacji

służbowej pracowników Inspekcji oraz trybu wydawania i wymiany legitymacji (Dz. U. Nr 39, poz. 356).

17. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 marca 2002 r. w sprawie wypadków, w których nazwom i tekstom w języku polskim mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język obcy (Dz. U. Nr 37, poz. 349).
18. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 marca 2002 r. w sprawie zasad organizowania kształcenia dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą, wspomagania nauczania historii, geografii i języka polskiego wśród Polonii oraz zakresu świadczeń przysługujących nauczycielom polskim skierowanym w tym celu do pracy za granicą (Dz. U. Nr 44, poz. 409).
19. Rozporządzenie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 20 listopada 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad kwalifikowania, rozpowszechniania i sposobu zapowiadania audycji lub innych przekazów, które mogą zagrażać fizycznemu, psychicznemu lub moralnemu rozwojowi niepełnoletnich (Dz. U. Nr 152, poz. 1744).
20. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz. U. Nr 100, poz. 908).
21. Uchwała Komitetu Integracji Europejskiej z dnia 24 lipca 2000 r. w sprawie koordynacji i weryfikacji tłumaczeń aktów prawa Unii Europejskiej (Dz. Urz. KIE Nr 2, poz. 11).
22. Uchwała Komitetu Integracji Europejskiej z dnia 24 lipca 2000 r. w sprawie trybu postępowania z rządowymi projektami ustaw dostosowujących prawo polskie do prawa Unii Europejskiej (Dz. Urz. KIE Nr 2, poz. 10).

Wykaz biegłych – językoznawców, którzy na zlecenie NIK zbadali wybrane pisma urzędowe, akty normatywne i umowy z kontrahentami zagranicznymi pod względem poprawności językowej.

1. Prof. dr hab. Anna Dąbrowska, Uniwersytet Wrocławski
2. Prof. dr hab. Grażyna Habrajska, Uniwersytet Łódzki
3. Prof. dr hab. Zenon Leszczyński, Uniwersytet w Białymstoku
4. Prof. dr hab. Maria Teresa Lizis, Uniwersytet Jagielloński
5. Dr hab. Ewa Malinowska, Uniwersytet Opolski
6. Prof. dr hab. Małgorzata Marcjanik, Uniwersytet Warszawski
7. Prof. dr hab. Bogusław Nowowiejski, Uniwersytet w Białymstoku
8. Prof. dr hab. Jerzy Podracki, Uniwersytet Warszawski
9. Prof. dr hab. Renata Przybylska, Uniwersytet Jagielloński
10. Prof. dr hab. Andrzej Maria Rogala-Lewicki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
11. Dr Wanda Szulowska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
12. Prof. dr hab. Maciej Zieliński, Uniwersytet Szczeciński

Zestawienie

ocen pism urzędowych, dokonanych przez biegłych – językoznawców oraz liczby rodzajów błędów i usterek językowych

Lp.	Nazwa urzędu lub podmiotu	Ocena pism urzędowych, dokonana przez biegłych – językoznawców, na zlecenie NIK, pod względem poprawności językowej oraz rodzaje błędów i usterek językowych.									
		Liczba ocen poszczególnych pism okólnych				Liczba poszczególnych rodzajów błędów i usterek językowych					
		Liczba tekstów poprawnych językowo	Liczba tekstów z usterkami językowymi	Liczba teksty z błędami językowymi	Liczba tekstów, których język dyskwalifikuje dokument	ortograficzne i interpunkcyjne	fleksyjne i składniowe	leksykalne i frazeologiczne	stylistycznych	funkcjonalnych	redakcyjnych
MINISTERSTWA											
1.	Ministerstwo Kultury	-	2	-	2	2	7	11	-	1	2
2.	Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu	-	-	4	-	9	6	1	3	12	9
3.	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	1	2	-	-	7	2	2	-	-	-
URZĘDY WOJEWÓDZKIE											
1.	Dolnośląski	-	-	5	-	23	10	3	12	3	6
2.	Lubelski	-	3	-	-	-	3	2	3	-	-
3.	Łódzki	-	3	-	-	18	1	4	2	-	-
4.	Małopolski	10	22	3	-	48	16	12	6	6	16
5.	Mazowiecki	-	2	1	-	38	16	4	3	7	1
6.	Opolski	2	4	1	-	13	2	-	2	2	-
7.	Podkarpacki	-	-	4	-	19	7	15	4	16	2
8.	Podlaski	nie powołano biegłego				-	-	-	-	-	-
9.	Śląski	1	3	1	-	9	1	-	-	3	-
10.	Warmińsko - Mazurski	-	-	3	-	24	9	4	2	7	5
Razem		14	41	22	2	210	80	58	37	57	41
Ogółem		79				483					

Załącznik nr 5

Zestawienie ocen aktów normatywnych, dokonanych przez biegłych – językoznawców oraz liczby rodzajów błędów i usterek językowych

Lp.	Nazwa urzędu lub podmiotu	Oceny aktów normatywnych, dokonane przez biegłych – językoznawców, na zlecenie NIK, pod względem poprawności językowej oraz rodzaje błędów i usterek językowych									
		Liczba ocen poszczególnych aktów normatywnych				Liczba poszczególnych rodzajów błędów i usterek językowych					
		Liczba tekstów poprawnych językowo	Liczba tekstów z usterekami językowymi	Liczba tekstów z błędami językowymi	Liczba tekstów, których język dyskwalifikuje dokument	ortograficzne i interpunkcyjne	fleksyjne i składniowe	leksykalne i frazeologiczne	stylistycznych	funkcjonalnych	redakcyjnych
MINISTERSTWA											
1.	Ministerstwo Kultury	1	1	1	-	6	10	4	3	4	-
2.	Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu	-	-	3	-	22	20	8	7	22	35
3.	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	-	-	2	-	10	23	-	-	-	-
URZĘDY WOJEWÓDZKIE											
1.	Dolnośląski	-	1	3	1	56	15	16	12	4	4
2.	Lubelski		4			-	10	1	2	-	-
3.	Łódzki	-	2	-	-	3	3	3	1	-	-
4.	Małopolski	1	3	-	-	4	3	-	-	1	-
5.	Mazowiecki	-	-	1	1	3	8	2	4	-	3
6.	Opolski	-	3	1	-	7	3	1	4	-	3
7.	Podkarpacki	-	2	-	-	9	1	3	-	-	
8.	Podlaski	nie powołano biegłego				-	-	-	-	-	-
9.	Śląski	2	2	-	-	5	2	-	-	-	-
10.	Warmińsko - Mazurski	-	2	-	-	11	5	-	-	3	3
Razem		4	20	11	2	136	103	38	33	34	48
Ogółem		37				392					

Zestawienie

**ocen umów z kontrahentami zagranicznymi, dokonanych przez biegłych – językoznawców oraz
liczby rodzajów błędów i usterek językowych**

Lp.	Nazwa urzędu lub podmiotu	Oceny umów z kontrahentami zagranicznymi, dokonane przez biegłych – językoznawców, na zlecenie NIK, pod względem poprawności językowej oraz rodzaje błędów i usterek językowych.									
		Liczba ocen poszczególnych umów				Liczba poszczególnych rodzajów błędów i usterek językowych					
		Liczba tekstów poprawnych językowo	Liczba tekstów z usterekami językowymi	Liczba tekstów z błędami językowymi	Liczba tekstów, których język dyskwalifikuje dokument	ortograficzne i interpunkcyjne	fleksyjne i składniowe	leksykalne i frazeologiczne	stylistycznych	funkcjonalnych	redakcyjnych
MINISTERSTWA											
1.	Ministerstwo Kultury	-	2	-	-	2	3	9	4	1	1
2.	Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu	-	-	-	2	24	28	4	3	11	10
3.	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	-	1	-	1	13	3	-	-	4	-
URZĘDY WOJEWÓDZKIE											
9.	Śląski	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-
Razem		-	4	-	3	40	35	13	7	17	11
Ogółem		7				123					

OPINIA

**Przewodniczącego Rady Języka Polskiego
prof. dr. hab. Andrzeja Markowskiego**

**w sprawie najczęściej występujących błędów i usterek
językowych w zbadanych pismach urzędowych, aktach
normatywnych i umowach z kontrahentami zagranicznymi,
sporządzonych w skontrolowanych jednostkach⁵⁹**

Pisma urzędowe

Błędy ortograficzne i interpunkcyjne

1. Błędy ortograficzne

Błąd ortograficzny polega na napisaniu wyrazu lub wyrażenia w sposób niezgodny z obowiązującą normą ortograficzną, utrwaloną w zasadach pisowni i słownikach ortograficznych.

Do najczęściej popełnianych błędów ortograficznych można zaliczyć naruszenie zasad pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej, indywidualne tworzenie skrótów.

1) Pisownia wielką i małą literą

a) reguła ortograficzna zaleca pisownię wielkimi literami nazw własnych; popełnione błędy wynikają z nieumiejętności rozróżnienia,

⁵⁹ W opinii znajdują się przykłady zaczerpnięte z 14 ekspertyz charakteryzujących język dokumentów sporządzonych w: Urzędzie Wojewódzkim w Opolu, Łodzi, Olsztynie, Krakowie, Lublinie, Katowicach, Wrocławiu, Warszawie oraz Rzeszowie, Telewizji Polskiej S.A., Polskim Radiu S.A., Ministerstwie Kultury, Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu.

jaką nazwę należy uznać za nazwę własną, a jaką - za nazwę pospolitą,

na przykład:

- *na Komisję* ['komisję']⁶⁰ *ds. oszacowania szkód*
- *w przygotowaniu i zabezpieczeniu Wizyty* ['wizyty'] *Papieża*
- *Prof. Dr hab.* ['prof. dr hab.']
- *między innymi przez Wojewodów: Podlaskiego, Lubelskiego, Warmińsko-Mazurskiego, Podkarpackiego, z prośbą...*
- *pracę z Głównym Księgowym Spółki pomiędzy spółką i Firmą*⁶¹ ['o pracę z głównym księgowym spółki pomiędzy spółką i firmą']

b) wbrew zasadom ortografii jest pisownia wielką literą po dwukropku, kiedy następuje wyliczenie w punktach po przecinku,

na przykład:

- [...] brak jest nadal aneksów do umów merytorycznych na następujące zadania:
 1. Szlaki ['szlaki'] tematyczne /szlak architektury drewnianej/,
 2. Dokapitalizowanie ['dokapitalizowanie'] funduszy poręczeń kredytowych,
 3. [...]

2) Pisownia łączna i rozłączna

a) błędna rozłączna pisownia partykuły *nie* z rzeczownikami

na przykład:

- *nie powiadomieniu* ['niepowiadomieniu']
- *o nie powołaniu* ['o niepowołaniu']
- *nie spełnianie* ['niespełnianie']
- *nie podjęcie* ['niepodjęcie']

b) inne przykłady błędnej pisowni tego typu: *biznes plan* ['biznesplan']

3) Używanie skrótów

Wykazy ważniejszych skrótów podają Słowniki ortograficzne. Indywidualny sposób skracania niektórych wyrazów jest w zasadzie niepoprawny,

na przykład:

⁶⁰ Pismem normalnym, w nawiasie kwadratowym, oznaczono wyrazy, zwroty i wyrażenia poprawne pod względem językowym.

⁶¹ Przykłady błędów językowych zostały pozbawione cech umożliwiających identyfikację dokumentów, z których pochodzą, m.in. poprzez zmianę bądź usunięcie nazw własnych.

- *tamt.* ['tamtejszy'], *cyt.* ['cytat'],
- niektóre skróty są niejasne *poł.* ['położony' lub 'połowa'], *w budynku posadowionym na dz. nr 1313... przy u. Rynek 3 obj. KW Nr 9919.*

2. Błędy interpunkcyjne

Błąd interpunkcyjny polega na niestosownym użyciu lub pominięciu któregośkolwiek za znaków przestankowych.

Do najczęstszych błędów interpunkcyjnych należy niepotrzebne użycie lub pominięcie przecinka.

1) Używanie przecinków

a) błędem jest opuszczenie przecinka pomiędzy poszczególnymi zdaniami składowymi w zdaniach złożonych podrzędnie i współrzędnych przeciwstawnych,

na przykład:

- *Obecnie operatorzy zmuszeni są do przerywania pracy [,] aby udzielać informacji...*
- *aby go otrzymać [,] winna się była zarejestrować;*
- *opinia jest związana z przedsięwzięciem [,] w którym nie występują strony w postępowaniu administracyjnym*
- *Następnie Pani stwierdza, że osoby z rodzin pracowników PUP w Górze byłyby pozytywnie załatwione [,] a swoich praw będzie dochodzić na szczeblu ministerialnym*

b) błędem jest nieoddzielanie przecinkiem imiesłownego równoważnika zdania,

na przykład:

- *W minionym okresie władze samorządowe wspomagały komendy powiatowe Policji [,] częściowo finansując budowę i modernizację obiektów policyjnych*
- *Organ odwoławczy rozpatrując wniesione zażalenie w dniu 28 lutego 2002 r. uchylił zaskarżone postanowienie...* [sens tego zdania zależy od użycia przecinków: [Organ odwoławczy, rozpatrując wniesione zażalenie, w dniu 28 lutego 2002 r. uchylił zaskarżone postanowienie...,] albo: [Organ odwoławczy, rozpatrując wniesione zażalenie w dniu 28 lutego 2002 r., uchylił zaskarżone postanowienie...]

c) brakuje często przecinków pomiędzy częściami zdania pojedynczego,

na przykład:

- *mają nie tylko prawo [,] ale i obowiązek [,] żądać od opiekunów prawnych zgody... – nie wydzielono wyrazów w obrębie zdania tzw. przecinkiem podwójnym*
- *spowodowane zostały wątpliwościami dotyczącymi wymogu udzielenia zgody przez wszystkich członków zespołów egzaminacyjnych [,] czyli osób... – nie oddzielono przecinkiem części zdania pojedynczego przed przydawką dopowiadającą*
- *W odpowiedzi na pana skargę, przekazaną do Urzędu Wojewódzkiego przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów Departament Kontroli, Skarg i Wniosków przy piśmie z dnia 20 marca 2003 r. (znak: DKS-573/3081/03/AS) [,] uprzejmie informuję... – w zdaniu z rozbudowaną przydawką dopowiadającą błędem jest brak przecinka zamykającego przed wyrazem *uprzejmie*.*

d) nagminnie opuszcza się przecinki przy użyciu wyrażen wprowadzających, a także wtrąconych,

na przykład:

- *W minionym okresie władze samorządowe wspomagały [,] w miarę swoich możliwości [,] komendy powiatowe Policji*
- *ogrody działkowe... stanowią [,] co prawda [,] infrastrukturę miasta*
- *powinny zapewnić spółce możliwość... wykonania zobowiązań wobec Skarbu Państwa, tj. spłatę rat kapitałowych i opłat dodatkowych [,] oraz zagwarantować wykonanie... zobowiązań... - z obu stron należało oddzielić przecinkiem wyrażenia wprowadzające wyjaśnienia*
- *Ten wzrost ilości zadań nie znajduje [,] niestety [,] pełnego pokrycia w wielkości dotacji budżetowych*
- *Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, a szczególnie Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych [,] jest także świadome istoty i wagi ukazanych tu problemów...*
- *Ustosunkowując się do drugiego z zarzutów przedstawionych w Pana piśmie [,] a mianowicie...*

e) błędem jest nadużywanie przecinków rozbijających związki wyrazów w zdaniu,

na przykład: *dotrzeć na precyzyjnie określonej godzinie z minutami, [!] środkami komunikacji miejskiej*

2) Używanie pauzy

a) błędem jest niezaznaczenie pauzą domyślnego członu zdania (orzeczenia),

na przykład: *Wynika to po pierwsze z nałożenia na zespoły powiatowe... nowych zadań... Po drugie zaś [—] ze wzrostu ilości wniosków...*

b) pauza [—] jest używana błędnie zamiast łącznika [-]

- w nazwach miejscowych: *w Libartowej — Łęg* [‘w Libartowej-Łęg’]
- pisowni nazwisk złożonych: *o wymeldowanie Pana Andrzeja Kowalskiego — Las* [‘Kowalskiego-Las’] z pobytu stałego

c) błędem jest oddzielanie pauzą wyrazów w zdaniu pojedynczym, jeśli nie są one wtrąceniami,

na przykład:

- *paszporty wydane w Konsulatach RP osobom zamieszkującym — przed wyjazdem za granicę — na terenie tutt. Województwa* [powinno być: paszporty wydane w Konsulatach RP osobom zamieszkującym przed wyjazdem za granicę na terenie tutt. województwa]

3) Używanie dwukropka

a) niepoprawne jest zastosowanie dwukropka i wypunktowanie długiej wypowiedzi, ponieważ dwukropek na początku pisma zapowiada tekst jednozdaniowy,

na przykład:

- Tekst rozpoczynający się od formuły: *W odpowiedzi na pismo... informuję, że:* zajmuje gęsto zapisane dwie i pół strony wyliczeń w postaci punktów różnie oznaczonych (łącznikiem [-], albo literą: a), b) itd.)

b) nie można stosować dwukropka w grupach imiennych, szczególnie w nazwach własnych,

na przykład:

- *między innymi przez Wojewodów: Podlaskiego, Lubelskiego, Warmińsko-Mazurskiego, Podkarpackiego, z prośbą...*

4) Używanie cudzysłowu

a) zbędne jest informowanie w piśmie o cytacie formułami *cytuje...* (*koniec cytatu,*) używanymi w wypowiedzi ustnej, ponieważ tę informację w tekście pisanym podaje cudzysłów

b) nie należy ujmować w cudzysłowy wyrazów, które piszącemu wydają się zbyt mało urzędowe,

na przykład:

- *nie wyraził woli zarejestrowania Pani z datą „wsteczną”;*
- *zarejestrowanie ich „na bieżąco” przekraczało możliwości organizacyjne*
- *Nie może być mowy o „pracy akordowej”...*

c) inne przykłady zbędnego użycia cudzysłowu:

- *Wprowadzają także do „kartoteki paszportowej” paszporty wydane w Konsulatach RP...;*
- *analiza statystyki operacji wykonanej w systemach — w module programu „Administracja”*

Błędy fleksyjne i składniowe

1. Błędy fleksyjne

Błędy fleksyjne mają bardzo różne przyczyny. Jedną z nich jest zastosowanie niewłaściwego wzoru odmiany wyrazu, wybór niewłaściwej końcówki, zastosowanie reguły ogólnej tam, gdzie mamy do czynienia z wyjątkiem,

na przykład:

- *tą [‘tę’] sprawę*
- *odtworzenie przejazdu w takim stanie, w jakim istniało [‘istniał’] przed powodzią*
- *Każde posiedzenie... kończyła konferencja prasowa [,] na których [‘na której’] szczegółowo informowano*
- *w Pogotowiu Ratunkowych [‘Ratunkowym’]*
- *Katarzyna i Zbigniew Kowalczyk [‘Katarzyna i Zbigniew Kowalczykowie’]*
- *Po Stanisławie Trzybek [‘po Stanisławie Trzybeku’]*

2. Błędy składniowe

Błąd składniowy polega na pogwałceniu norm składni zdania pojedynczego lub złożonego. Błędy te powstają w wyniku niewłaściwego łączenia wyrazów w zdaniu.

Naruszenie normy może przejawiać się w niezharmonizowaniu gramatycznym wyrazu podrzędnego i nadrzędnego, w użyciu niewłaściwej formy fleksyjnej określenia (wykolejenia w zakresie związków zgody, rządu, przynależności), w złym układzie wyrazów (błąd szyku), w niewłaściwym użyciu spójników, w niepoprawnym użyciu równoważnika imiesłownego, w nieuprawnionym zastosowaniu skrótu składniowego.

1) Błędy w zakresie związku zgody, rządu i przynależności,

na przykład:

- *rozdysponowania majątkiem* ['rozdysponowania majątku']
- *zaznacza Pani, że informowała się adwokata* [powinno być: 'że informowała się u adwokata']
- *meldunki doraźne były opracowywane do* ['dla'] CKKRiOL...
- *Usługami opiekuńczymi objętych jest 3 osoby.* ['usługami objęte są 3 osoby']
- *warunki dla rozwoju* ['warunki rozwoju']
- *protokół o współpracy* ['protokół współpracy']

2) Niepoprawne użycie spójnika w zdaniach złożonych,

na przykład:

- *ustalenia planu ochrony będą przeniesione do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego [,] co wykluczy istnienie sytuacji rozbieżności tych dokumentów, co [a to] stanowi istotę Pana interwencji* - spójnik potoczny *co* został użyty dwukrotnie w różnych znaczeniach w tym samym zdaniu

3) Wprowadzenie do tekstu zbyt daleko idących skrótów myślowych i anakolutów składniowych polegających na wtrącaniu pełnych zdań pomiędzy równoważniki zdania,

na przykład:

- W skład rezerwatu wchodzi działki gruntowe obrębu ewidencyjnego Wola, którym odpowiadają oddziały i wydzielania leśne według numeracji przyjętej w planie urządzenia lasu Nadleśnictwa, obowiązującego ['obowiązującym'] na okres ['w okresie'] od 1.01.1996 do 31.12.2005 roku: ['a mianowicie:'] część działki nr 72 o powierzchni 2.16 ha (oddz. 72 c, d, część rowu, część linii oddziałowej), działka nr 73 o powierzchni 28.83 ha (cały oddz. 73).

4) Zbyt analityczna (opisowa) składnia zdania,

na przykład:

- Granica otuliny parki ma następujący przebieg: ['biegnie'] od mostu kolejowego nad rzeką Bóbr...

5) Błędne użycie imiesłowu przysłówkowego współczesnego,

na przykład:

- Stwierdzenie to uniemożliwiło Powiatowemu Urzędowi Pracy wybór jednostki szkolącej, zlecając ww. urzędowi przeszkolenie... [*'zlecono więc'*]

6) Nadużywanie strony biernej

na przykład:

- Sprawa była wyjaśniana przez zespół kontrolny [*'sprawę tę wyjaśniał zespół kontrolny'*]

7) Błędny szyk wyrazów

na przykład:

- Ośrodek Pomocy Społecznej ponownie rozpatrując sprawę wziął pod uwagę... [*'Rozpatrując sprawę ponownie Ośrodek Pomocy Społecznej wziął pod uwagę...'*]

Błędy leksykalne i frazeologiczne

1. Błędy leksykalne

Błąd leksykalny polega na niewłaściwym użyciu wyrazów ze względu na ich znaczenie. Niekiedy jest to zbędne powtórzenie treści pewnych składników wypowiedzi, innym razem użycie wyrazu niezgodnie z jego znaczeniem, czasami zaś – posłużenie się wyrazem wieloznacznym w kontekście nie pozwalającym ustalić, które znaczenie wchodzi w grę.

Na przykład:

- *uczestnik Wspólnoty* [powinno być: 'członek Wspólnoty']
- *wielkość aplikowanych środków* ['wprowadzonych (?)', zastosowanych (?)']
- *wzajemna współpraca* ['współpraca'; współpraca zakłada wzajemność]
- *który zamieścił niekoniecznie pozytywne aspekty Pańskiej działalności* ['niekoniecznie pozytywne uwagi o...' albo: 'w którym omówiono niekoniecznie pozytywne aspekty...']
- *w czasie trwania referendum* ['w czasie referendum']
- *najbardziej optymalny* ['optymalny' znaczy 'najlepszy']
- *układ urbanistyczny typowy dla wsi* [por. urbanistyka – nauka o budowie, rozbudowie i planowaniu miast]

2. Błędy w zakresie łączliwości wyrazów (frazeologiczne)

Błędy te polegają na nie zamierzonej niestosowności połączenia dwóch lub kilku wyrazów w zdaniu. Ta niestosowność bywa zwykle spowodowana zniekształceniem tradycyjnego związku wyrazowego przez: zastąpienie jednego składnika innym, bliskoznacznym; niewłaściwą analogię do innych związków; skrzyżowanie dwóch różnych związków.

Na przykład:

- *Procesy technologiczne zostały przeprowadzane* ['procesy technologiczne zostały zastosowane']
- *z dokumentacją... w zakresie* ['w sprawie'] *renty*
- *W sytuacji dużego natężenia liczby osób zgłaszających się do rejestracji* ['dużej liczby osób']
- *W związku z powyższym wykonano* ['sporządzono'] *również statystykę osobową....*
- *co stanowi istotę* ['przedmiot'] *Pana interwencji*
- *Wydział powziął wiadomość* ['uzyskał informacje'] *od osób przeszkolonych*
- *orzekanie dzieci chorych* ['o chorobie dzieci']
- *dla dalszych działań zmierzających do usprawnienia pracy tut. Urzędu pod kątem spełnienia społecznych* ['ze szczególnym uwzględnieniem społecznych'] *wymagań*
- *posiadać alternatywę* ['mieć alternatywę']

Błędy stylistyczne

Błąd stylistyczny polega na pogwałceniu norm językowych co do zakresu użycia poszczególnych środków językowych ze względu na ich wartość stylistyczną oraz na niestosowności użycia środków językowych ze względu na zrozumiałość wypowiedzi, ze względu na ich wartość emocjonalną lub ze względu na eufonię (nieuzasadnione powtarzanie tego samego wyrazu w bliskim sąsiedztwie).

1) Używanie archaicznych formuł stylu kancelaryjnego, niepoprawnych w innych formach wypowiedzi,

na przykład:

- *w budynku posadowionym na dz. nr 1313... wraz ze stosownym udziałem w prawie własności działki i częściach wspólnych budynku, a to lokalu... z pomieszczeniem przynależnym na rzecz Pana...*

2) Nadużywanie słownictwa specjalistycznego, w tym zwłaszcza prawniczego i informatycznego,

na przykład:

- *sprawa zawisła w Urzędzie Gminy* [= sprawa jest w toku];
- *Postanowienie Wójta... o zwieszeniu postępowania* [= o wstrzymaniu postępowania];
- *sprawa znajduje się przed organem I instancji* [= sprawę rozpoznaje organ]
- *pracownicy są zobligowani do bieżącego korygowania odrzutów aktualizacji* [?]
- *odsort, formatka* [?]

3) Nadużywanie konstrukcji pustych znaczeniowo,

na przykład:

- *Precyzyjne wyliczenie maksymalnej ilości czynności [,] jakie mogą wykonać dziennie operatorzy stanowisk roboczych [,] jest trudne do określenia*

- *co wykluczy istnienie sytuacji rozbieżności tych dokumentów* ['wykluczy rozbieżność dokumentów']
- współpraca na rzecz poszerzania oraz zwiększania jakości i efektywności dwustronnych kontaktów w dziedzinie kultury i sztuki
- istotnym elementem w procesie organizacji przebiegu referendum [*istotnym elementem w organizacji referendum*']

4) Powtórzenia podobnych lub tych samych wyrazów w bliskiej odległości od siebie, na przykład:

- Ostatnia sesja Rady odbyła się w dniu 25 czerwca br. Na sesji Rady w dniu 4 września br. Rada odwołała swojego Przewodniczącego.
- ...przeprowadzona została przez pracowników...wizytacja. Wizytacja...
- W związku ze zbliżającym się ważnym wydarzeniem w życiu politycznym i społecznym naszego kraju, związanym z...

Błędy funkcjonalne

1) Uchybieniem funkcjonalnym jest niejasne wyłożenie tematu, a także konkluzji pisma, na przykład:

- *W odpowiedzi na pismo... w sprawie środków na finansowanie staży... uprzejmie informuję Pana Marszałka, że zadanie to [jakie zadanie?] finansowane jest ze środków...; Przekazując powyższe [czy informacje, a może owe środki?] pragnę zauważyć...*

2) Komunikatywność tekstu może zakłócać posługiwanie się sformułowaniami niejednoznacznymi i nielogicznymi,

na przykład:

- *stan faktyczny zwrotu nieruchomości stanowi realizację celu wywłaszczania;*
- *realizacja ogrodów działkowych stanowi zorganizowanie infrastruktury miasta*

3) Konstrukcje składniowe w tekście są pozbawione łączności tematycznej przez zbędne wtrącenia nawiasowe i zdania eliptyczne z zastosowaniem dwukropków lub pauz,

na przykład:

- *Przykładowo możemy podać (statystyka operacji), że* ['podać w statystyce operacji, że...'] *w miesiącu kwietniu: Zastrzeżenia - złożono 68*

Błędy redakcyjne

1) Zła organizacja tekstu, tj. brak wyraźnych formuł początku i zamknięcia tekstu, rozczłonkowania przestrzeni tekstowej w postaci segmentacji tekstu na odcinki poprzez graficzne wydzielenie partii tekstu.

2) Zbytnie sformalizowanie wypowiedzi. Na formalizację tekstu wpływa specjalistyczna terminologia, której używanie zbliża styl kancelaryjny do stylu prawnego i naukowego oraz nadaje tekstowi znamiona języka zawodowego, co utrudnia jego zrozumienie.

3) Teksty są niespójne tematycznie, cechuje je brak precyzji wskazywania na omawiany przedmiot (niejasne wyłożenie tematu pisma, użycie wypowiedzi eliptycznych, zastosowanie niewłaściwych wskaźników zespolenia).

Akty normatywne

Błędy ortograficzne i interpunkcyjne

1) Nadużywanie wielkiej litery, bez odróżnienia użycia własnego nazwy od pospolitego, na przykład:

- *Przewodniczący* ['przewodniczący'] (*Wojewódzkiej Komisji Dialogu Społecznego*)
- *podlega Ogłoszeniu* ['ogłoszeniu'] *w drodze obwieszczeń*
- *obronność Państwa* ['państwa']
- *Program Wieloletni* ['program wieloletni']
- *budżet Państwa* ['państwa']

2) Inne przykłady błędnego użycia wielkiej litery

- *rozporządzenie Nr* ['nr'], *Dziennik Urzędowy Nr* ['nr'], *kodeks cywilny* ['Kodeks cywilny']

3) Błędna pisownia partykuły *nie*

na przykład:

- *nie zgłaszaniu* ['niezgłaszaniu']
- *nie zawarcia* ['niezawarcia']

4) Brak łącznika w przymiotnikach określających strony świata,

na przykład:

- *północno wschodnim* ['północno-wschodnim'], *południowo zachodnim* ['południowo-zachodnim']

5) Błędy w użyciu znaków interpunkcyjnych,

na przykład:

- *gdy drugi przetarg będzie nieskuteczny [,] właściwy organ nie ma obowiązku organizowania dalszych przetargów*
- *następnie prowadzi w kierunku miejscowości Wola [,] od której na wschód...*
- *następnie granica dochodzi do drogi polnej [,] którą biegnie do miejscowości Stóg...*
- *ponownie powraca do drogi wojewódzkiej nr 297 [,] wzdłuż której biegnie na odcinku około 1 km...*
- *w Lochu Śląskim [,] gdzie prowadzi jego zachodnim obrzeżem*
- *od której na wschód granica dalej przebiega (...) [,] kierując się w kierunku wschodnim...*
- *skręca na południe w kierunku miejscowości Pole [,] obejmując od północy jej zabudowania*
- *prowadzi po wschodnim skłonie wzgórza Gapy [,] dochodząc do trasy torów kolejowych*
- *Zakazy, o których mowa w ust. 1 [,] nie dotyczą...*
- *ujęć wód powierzchniowych o wydajności, [!] co najmniej 50 m³ na godzinę*
- *...omijając od wschodu jego zabudowania, następnie [‘. Następnie...’] granica prowadzi drogą polną w kierunku północnym...*
- *Nadleśnictwa „Loch Śląski” w Lochu Śląskim, dalej [‘. Dalej...’] okala od północy oddziały leśne o numerach 88 i 91...*

Błędy fleksyjne i składniowe

1) Nieodmienianie nazwisk,

na przykład:

- *przy udziale mgr Marian Słowiński – Pełnomocnik*

2) Błędy w zakresie związku zgody, rządu i przynależności,

na przykład:

- *Zapewniających pobyt dla ponad 100 osób [‘zapewniających pobyt (komu?) ponad 100 osobom’]*
- *W oparciu o odrębne przepisy [‘na podstawie odrębnych przepisów’]*
- *dla celów bezpieczeństwa [‘do celów bezpieczeństwa’]*
- *przy przygotowaniu [‘w ramach przygotowania’]*
- *przy pomocy [‘przy użyciu’ albo ‘za pomocą’]*
- *prawo do rozporządzania i korzystania z fonogramu [‘prawo do rozporządzania fonogramem i korzystania z fonogramu’]*
- *wystąpić wnioskiem [‘wystąpić z wnioskiem’]*

- *podlega karze grzywny wymierzanej na zasadach i ['w'] trybie określonych w prawie o wykroczeniach*
- *w sprawie przekazania trwałego zarządu między Wojewódzkim Inspektorem Ochrony Roślin w likwidacji a Wojewódzkim Inspektorem Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych [powinno być: 'ktoś przekazuje coś komuś', a nie 'między kimś a kimś']*
- *w sprawie przekazania trwałego zarządu do nieruchomości gruntowej [powinno być: 'zarządu nad nieruchomością gruntową']*
- *Kwalifikowanie wniosków składanych przez różne podmioty na dofinansowanie zadań... [powinno być: 'wniosków o dofinansowanie']*

3) Niepoprawne użycie spójnika w zdaniach złożonych,

na przykład:

- *prowadzącego nad tą ulicą, stąd ['skąd'] skręca na południowy zachód wzdłuż trasy torów...*

4) Wprowadzenie do tekstu zbyt daleko idących skrótów myślowych i anakolutów składniowych,

na przykład:

- *Oznaczenie sprzedawcy złomu, dokonane na podstawie okazanego dokumentu tożsamości (dowodu osobistego), a w szczególności – imię i nazwisko, adres zamieszkania, nr PESEL*

5) Błędne użycie imiesłowu przysłówkowego współczesnego,

na przykład:

- *Zadaniem Komisji będzie ustalenie wielkości dotacji biorąc pod uwagę znaczenie... ['Komisja ustala wielkość dotacji biorąc pod uwagę znaczenie']*

6) Błędny szyk wyrazów,

na przykład:

- *Zostali uznani ze względu na stan zdrowia za czasowo niezdolnych ['ze względu na stan zdrowia zostali uznani za czasowo niezdolnych']*
- *na objętym ochroną obszarze ['na obszarze objętym ochroną']*
- *uznaje się za stanowisko dokumentacyjne przyrody nieożywionej pod nazwą „TRIAS” wybiezysko paleontologiczne [powinno być: uznaje się co za coś - uznaje się wybiezysko...za stanowisko]*

Błędy leksykalne i w zakresie łączliwości

Na przykład:

- *zabezpieczenie pełnego wkładu pieniężnego ['zapewnienie pełnego wkładu pieniężnego']*

- *zarządzenie o prywatyzacji bezpośredniej* ['zarządzenie w sprawie prywatyzacji bezpośredniej']
- *jest nowym podmiotem gospodarczym utworzonym dla potrzeb prywatyzacji* ['jest nowym podmiotem gospodarczym utworzonym na potrzeby prywatyzacji']
- *wyrażenie zgody następuje w drodze zarządzenia wojewody* ['wyrażenie zgody następuje poprzez wydanie zarządzenia przez wojewodę']
- *oznaczenie sprzedawcy złomu* ['dane umożliwiające identyfikację sprzedawcy złomu']
- *rozporządzenie podlega przekazaniu marszałkowi* ['rozporządzenie ma zostać przekazane marszałkowi']

Błędy stylistyczne

1) Używanie archaicznych formuł stylu kancelaryjnego, niepoprawnych w innych formach wypowiedzi,

na przykład:

- *dla nieruchomości urządzona jest księga wieczysta*

2) Nadużywanie konstrukcji pustych znaczeniowo,

na przykład:

- *wprowadza się zakazy* ['zakazuje się']
- *...od mostu kolejowego zlokalizowanego nad rzeką Bóbr...* ['od mostu kolejowego nad rzeką Bóbr']
- *obowiązek wykonania opracowania inwentaryzacji przyrodniczej* ['obowiązek wykonania inwentaryzacji przyrodniczej']

3) Powtórzenia podobnych wyrazów w bliskiej odległości od siebie,

na przykład:

- *kierując się w kierunku wschodnim...*
- *dochodzi do drogi polnej prowadzącej do zachodnich krańców miejscowości Łapki i dalej tą drogą do drogi powiatowej nr 1120 prowadzącej z Sarniej Góry...*

Błędy funkcjonalne

Na przykład:

- Lokalizowania nowych obiektów zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu przepisów o ochronie środowiska – *sformułowanie niejednoznaczne*

Umowy z kontrahentami zagranicznymi

Błędy ortograficzne i interpunkcyjne

1) Nadużywanie wielkiej litery, bez odróżnienia użycia własnego nazwy od pospolitego, na przykład:

- *Program, Materiały, Tytuł, Umowa, Prawo Rządzące, Terytorium, Spółka Zależna, Okres, Punkt, Dni Robocze, Opłata Licencyjna, Podatek, Potrącony Podatek, materiały Transmisyjne, Dolar Amerykański, Dzień Rozpoczęcia, Dzień Zakończenia, Załącznik, Licencja, Satelita, Stacja nadawcza*

2) Błędy w pisowni partykuły *nie*

- *nie wywiązania się* ['niewywiązania się']

3) Brak przecinków przed spójnikami wprowadzającymi zdania podrzędne, na przykład:

- ...w taki sposób [,] aby Program nie był możliwy....

4) Zbędne ujmowanie niektórych treści w dwustronny przecinek, na przykład:

- *Jeżeli w dacie niniejszej umowy, (!) Program nie będzie kompletny, a produkcja zostanie następnie zaniechana lub odłożona, kontrahent niezwłocznie powiadomi...*

5) Brak przecinków przy wydzielaniu elementów wtrąconych, na przykład:

- *Za wykonanie przedmiotu umowy Wykonawca [,] zgodnie ze złożoną ofertą [,] otrzyma...*
- *Pokrycie [,] na zasadzie odpowiedzialności cywilnej [,] wszelkich szkód...*

Błędy fleksyjne i składniowe

1) Nieodmienianie nazwisk,

na przykład:

- *umowa z A. C. Truman* ['umowa z A. C. Trumanem']
- *reprezentowanym przez Annę Puzińska* ['reprezentowanym przez Annę Puzińską']

2) Zdania są nadmiernie rozbudowane, często z dodatkowymi uwagami, które nie zawsze są ujmowane prawidłowo w nawias czy wydzielane dwustronnym przecinkiem,

na przykład:

- Wszelkie standardowe prawa telewizyjne oznaczają prawo do rozpowszechniania Programu bez płatności opłat lub subskrypcji (innych niż podatki państwowe) przez końcowego użytkownika lub widza, niezależnie od tego, czy telewizyjny sygnał emisji będzie odkodowany, czy też nie, włączając

wszelkie środki nadawania naziemnego (za wyjątkiem technologii cyfrowej), kablowego razem z nadawaniem za pomocą światłowodu, dystrybucji mikrofalowej, satelitarnej, telewizji ograniczonego kręgu odbiorców lub zamkniętego obiegu, kierowane do odbioru przez odbiorniki telewizyjne w gospodarstwach domowych oraz niezależnie od rozpowszechniania poprzez sieć usług telewizyjnych, czy też przez niezależne stacje telewizyjne oraz wykluczają prawo do zgłoszenia i zarejestrowania Programu w, oraz pobierania opłat od organizacji zbiorczych, organizacji praw autorów, organizacji artystów wykonawców oraz agencji państwowych, istniejących zarówno obecnie, jak i w przyszłości oraz założonych dla celów pobierania oraz rozdzielania wpływów z retransmisji lub nadawania filmów kinematograficznych na jakiegokolwiek części Terytorium lub też nie, oraz wyłączają usługi na żądanie point-to-point lub usługi pay per view oraz prawa internetowe i interaktywne, włączając nadawanie w Internecie.

3) Błędy w zakresie związku zgody, rządu i przynależności,

na przykład:

- *kolidować o realizację celów* ['w realizacji celów']
- *zostanie poinstruowany do wysyłki materiałów* ['o wysyłce']
- *licencja niezbędna na korzystanie* ['do korzystania']
- *sprzęt niezbędny dla eksploatacji systemu* ['do eksploatacji']
- *system dla wspomagania* ['system do wspomagania']
- *cena netto ustalona pod pozycją* ['cena ustalona w pozycji']
- *pomieszczenia dla prowadzenia prac* ['do prowadzenia prac']

4) Błędny szyk wyrazów,

na przykład:

- pod warunkiem regularnej płatności Opłaty Licencyjnej, kontrahent udziela Licencjobiorcy licencji Praw na Terytorium i przez zgodnie z postanowieniami niniejszej umowy
- Strony nie wyjawiają stronie trzeciej ani struktury tkwiącej u podstaw umowy, ani warunków ustaleń niniejszej umowy bez uprzedniej zgody strony wyrażonej na piśmie, której szczegóły zostaną utrzymane w ścisłej tajemnicy
- rzeczowo właściwy sąd powszechny

5) Błędne użycie form zaimkowych,

na przykład:

- przedłużenie odbioru przez Zamawiającego z przyczyn jego obciążających ['go obciążających']

Błędy leksykalne i w zakresie łączliwości

Na przykład:

- *przechowywać w bezpieczeństwie* ['bezpiecznie', 'w sposób bezpieczny']
- *płatność opłat* ['wnoszenie opłat']
- *materiały na zasadzie wypożyczenia* ['wypożyczenie nieodpłatne']
- *prawo rządzące* ['prawo obowiązujące']
- *najniższa wartość dla każdej rzeczy wymienionej w fakturze* [powinno być: 'dla każdej pozycji...']
- *lista każdej rzeczy z oddzielną wartością* ['specyfikacja zawartości dla każdej pozycji']
- *dokumenty przesyłowe* ['wysyłkowe']
- *musi zapłacić niezwłocznie po jego żądaniu* ['na żądanie']
- *niniejsza umowa zawarta zostaje z datą określoną jako data podpisania* ['z dniem podpisania']
- *uzgodnione jest co następuje* ['uzgodniono, co następuje']
- *odsyła materiałów* ['odesłanie']
- *w czasie okresu licencji* ['w czasie obowiązywania' lub 'w okresie obowiązywania']
- *zawiadomi co do tytułu* ['o tytule']
- *zostaje uzgodnione* ['uzgodniono']
- *podejmują się dołożenia wszelkich starań* ['dłożą wszelkich starań']

Błędy stylistyczne

1) Używanie wyrazów naruszających jednorodność stylistyczną tekstu,

na przykład:

- *czołówki, przodówki* ['napisy początkowe'], *tyłówki* ['napisy końcowe']
- *urzędowe kwity urzędu skarbowego*

2) Powtórzenia podobnych wyrazów w bliskiej odległości od siebie,

na przykład:

- *...dokumenty i informacje dotyczące wykonania niniejszej umowy w zakresie niezbędnym do wykonania powierzonych czynności*
- odbiór końcowy przedmiotu Umowy ma na celu przekazanie Zamawiającemu ustalonego w umowie przedmiotu

Błędy funkcjonalne

1) Niejasne i nieściśle definiowanie nazw i pojęć,

na przykład:

- *Terytorium przedstawione jest w Rozdziale 1 i oznacza państwa, tak jak są one znane oraz w granicach wiadomych w dacie niniejszej Umowy oraz ich odpowiednie terytoria i posiadłości w odpowiednim czasie*
- *słowa obejmujące liczbę pojedynczą, obejmują liczbę mnogą i na odwrót*
- *wyrażenia w jednym rodzaju, obejmują wszystkie rodzaje*
- *odniesienia do osób rozciągają się i obejmują osoby fizyczne, prawne i inne jednostki, odniesienia do dowolnej z nich rozciągają się i obejmują wszelkie pozostałe*

2) Powtarzanie w tekście prawnym, dążącym do precyzji, zaimków nieokreślonych lub zaimków wskazujących, które nie uściślają znaczeń słów,

na przykład:

- *jakiegokolwiek kopie jakiegokolwiek materiałów, jakiegokolwiek program zastępczy, jakiegokolwiek kopii, jakiegokolwiek nadawca, w jakiegokolwiek części Terytorium*
- *wszystkie takie rejestracje i zawiadomienia będą w imieniu określonym przez kontrahenta*
- *Licencjodawca będzie miał dostęp do i będzie uprawniony do użycia wszystkich takich materiałów (dubbing/napisy) i Licencjobiorca podejmuje się dostarczyć wszystkie takie materiały do...*

3) Powtarzanie identycznych określeń, wskaźników zespolenia sprawia, że styl dokumentu jest ciężki,

na przykład:

- *Jeśli Licencjobiorca staje się niewypłacalny lub bankrutuje lub dokonuje cesji na rzecz wierzycieli, lub jeśli jakakolwiek własność Licencjobiorcy zostaje zajęta i jeśli takie zajęcie nie zostanie zwolnione w ciągu dziesięciu (10) dni od daty zajęcia, lub jeśli zostaje mianowany kurator, syndyk lub likwidator jakiegokolwiek własności Licencjobiorcy, lub jeśli...*

Załącznik nr 8

Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

1. Aleksander Kwaśniewski, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Józef Oleksy, Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Longin Pastusiak, Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Leszek Miller, Prezes Rady Ministrów
5. Jerzy Hausner, Wiceprezes Rady Ministrów, Minister Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej
6. Marek Pol, Wiceprezes Rady Ministrów, Minister Infrastruktury
7. Waldemar Dąbrowski, Minister Kultury
8. Krystyna Łybacka, Minister Edukacji Narodowej i Sportu
9. Grzegorz Kurczuk, Minister Sprawiedliwości
10. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji
11. Andrzej Raczko, Minister Finansów
12. Szef Gabinetu Politycznego Prezesa Rady Ministrów
13. Andrzej Zoll, Rzecznik Praw Obywatelskich
14. Marek Safjan, Prezes Trybunału Konstytucyjnego
15. Mieczysław Czerniawski, Przewodniczący Komisji Finansów Publicznych Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
16. Jerzy Wenderlich, Przewodniczący Komisji Kultury i Środków Przekazu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
17. Ryszard Hayn, Przewodniczący Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
18. Ryszard Józef Sławiński, Przewodniczący Komisji Kultury i Środków Przekazu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
19. Andrzej Pęczak, Przewodniczący Komisji do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
20. Józef Zych, Przewodniczący Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
21. Wojewodowie
22. Marszałkowie województw.

Załącznik nr 9

Lista osób zajmujących w okresie objętym kontrolą kierownicze stanowiska, odpowiedzialnych za kontrolowaną działalność

1. **Pan Waldemar Dąbrowski**, Minister Kultury

Poprzednio funkcję Ministra Kultury pełnili: **Pan Andrzej Celiński**, **Pan Andrzej Sylwester Zieliński**, **Pan Kazimierz Michał Ujazdowski**

2. **Pani Krystyna Łybacka**, Minister Edukacji Narodowej i Sportu

Poprzednio Ministrem Edukacji Narodowej był **Pan Edmund Wittbrodt**

3. **Pan Józef Oleksy**, Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji

Poprzednio Ministrem Spraw Wewnętrznych i Administracji był **Pan Krzysztof Janik**

4. **Pan Cezary Banasiński**, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Poprzednio Prezesem Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów był **Pan Tadeusz Aziewicz**

5. **Pan Kazimierz Stanisław Nowak**, Główny Inspektor Inspekcji Handlowej

Poprzednio Głównym Inspektorem Inspekcji Handlowej był **Pan Andrzej Królikowski**

6. **Pan Jan Monkiewicz**, Przewodniczący Komisji Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych

7. **Pan Jan Dworak**, Prezes Zarządu Telewizji Polskiej S.A.

Poprzednio Prezesem Zarządu Telewizji Polskiej S.A. był **Pan Robert Kwiatkowski**

8. **Pan Andrzej Siezieniewski**, Prezes Zarządu Polskiego Radia S.A.

9. **Pan Andrzej Markowski**, Przewodniczący Rady Języka Polskiego

10. **Pan Marek Strzaliński**, Wojewoda Podlaski

Poprzednio Wojewodą Podlaskim była **Pani Krystyna Łukaszuk**

11. **Pan Lechosław Jarzębski**, Wojewoda Śląski

Poprzednio Wojewodą Śląskim był **Pan Wilibald Winkler**

12. **Pan Jerzy Adamik**, Wojewoda Małopolski

Poprzednio Wojewodą Małopolskim był **Pan Ryszard Masłowski**

13. **Pan Andrzej Kurowski**, Wojewoda Lubelski

Poprzednio Wojewodą Lubelskim był **Pan Waldemar Dudziak**

14. **Pan Krzysztof Makowski**, Wojewoda Łódzki

Poprzednio Wojewodą Łódzkim był **Pan Michał Kasiński**

15. **Pan Stanisław Lech Szatkowski**, Wojewoda Warmińsko-Mazurski
Poprzednio Wojewodą Warmińsko-Mazurskim był **Pan Zbigniew Babalski**
16. **Pani Elżbieta Rutkowska**, Wojewoda Opolski
Poprzednio funkcję Wojewody Opolskiego pełnili: **Pan Adam Pęziół, Pan Leszek Pogan**
17. **Pan Jan Kurp**, Wojewoda Podkarpacki
Poprzednio Wojewodą Podkarpackim był **Pan Zdzisław Siewierski**
18. **Pan Leszek Mizieliński**, Wojewoda Mazowiecki
Poprzednio Wojewodą Mazowieckim był **Pan Antoni Pietkiewicz**
19. **Pan Stanisław Łopatowski**, Wojewoda Dolnośląski
Poprzednio funkcję Wojewody Dolnośląskiego pełnili: **Pan Witold Krochmal, Pan Ryszard Nawrat**
20. **Pan Jan Ludwik Trochimiak**, Podlaski Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej w Białymstoku
Poprzednio Podlaskim Wojewódzkim Inspektorem Inspekcji Handlowej w Białymstoku był **Pan Antoni Romejko**
21. **Pan Stanisław Mródź**, Śląski Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej w Katowicach
22. **Pan Marek Jasiński**, Małopolski Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej w Krakowie
23. **Pan Leszek Wójcik**, Lubelski Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej w Lublinie
24. **Pan Tadeusz Damm**, Łódzki Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej w Łodzi
25. **Pan Czesław Grochowski**, Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej w Olsztynie
26. **Pan Zygmunt Jurczak**, Opolski Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej w Opolu
27. **Pan Zdzisław Sznajder**, Podkarpacki Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej w Rzeszowie
28. **Pani Barbara Wilk-Szachowska**, Mazowiecki Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej w Warszawie
29. **Pani Elżbieta Jasińska-Łuszczyńska**, Dolnośląski Wojewódzki Inspektor Inspekcji Handlowej we Wrocławiu.

Słowniczek ważniejszych pojęć

Błąd językowy jest nieświadomym odstępstwem od współczesnej normy językowej, usankcjonowanej zwyczajem językowym i poczuciem językowym środowisk uznanych społecznie za użytkowników kulturalnej odmiany danego języka narodowego.

Błędy fleksyjne polegają na zastosowaniu niewłaściwego wzoru deklinacyjnego, wyborze niewłaściwej końcówki, zastosowaniu reguły ogólnej tam, gdzie mamy do czynienia z wyjątkiem.

Błąd frazeologiczny polega na nie zamierzonej niestosowności połączenia dwóch lub kilku wyrazów w jedno wyrażenie lub zwrot. Ta niestosowność bywa zwykle spowodowana zniekształceniem tradycyjnego związku wyrazowego przez: zastąpienie jednego składnika innym, bliskoznacznym; niewłaściwą analogię do innych związków; skrzyżowanie dwóch innych związków.

Błąd interpunkcyjny polega na niestosownym użyciu lub pominięciu któregoś z znaków przestankowych.

Błąd leksykalny polega na niewłaściwym użyciu wyrazów ze względu na ich znaczenie. Niekiedy jest to zbędne powtórzenie treści pewnych składników wypowiedzi, innym razem użycie wyrazu niezgodnie z jego znaczeniem, czasami zaś – posłużenie się wyrazem wieloznacznym w kontekście nie pozwalającym ustalić, które znaczenie wchodzi w grę.

Błąd ortograficzny polega na napisaniu wyrazu lub wyrażenia w sposób niezgodny z obowiązującą normą ortograficzną, utrwaloną w zasadach pisowni i słownikach ortograficznych. Do najczęściej popełnianych błędów ortograficznych można zaliczyć naruszenie zasad pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej, indywidualne tworzenie skrótów.

Błąd składniowy polega na pogwałceniu norm składni zdania pojedynczego lub złożonego. Błędy te powstają w wyniku niewłaściwego łączenia wyrazów w zdaniu. Naruszenie normy może przejawiać się w niezharmonizowaniu gramatycznym wyrazu podrzędnego i nadrzędnego, w użyciu niewłaściwej formy fleksyjnej określenia (wykolejenia w zakresie związków zgody, rzędu, przynależności), w złym układzie wyrazów (błąd szyku), w niewłaściwym użyciu spójników, w niepoprawnym użyciu równoważnika imiesłowowego, w nieuprawnionym zastosowaniu skrótu.

Błąd stylistyczny polega na pogwałceniu norm językowych co do zakresu użycia poszczególnych środków językowych ze względu na ich wartość stylistyczną oraz na niestosowności użycia środków językowych ze względu na zrozumiałość wypowiedzi, ze względu na ich wartość emocjonalną lub ze względu na eufonię (nieuzasadnione powtarzanie tego samego wyrazu w bliskim sąsiedztwie).

Usterka językowa – negatywne określenie wyrazów lub większych konstrukcji językowych używane wtedy, kiedy dany wyraz lub konstrukcja nie mogą być uznane za błędne, ale w danej sytuacji są niestosowne albo uważane są za gorsze choć dopuszczalne.